

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗИНА

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ

КАФЕДРА ПРИКЛАДНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Психологічні особливості типів прихильності на різних рівнях
психічного функціонування особистості»

Студентки 2 курсу групи ЗПС-61
другого (магістерського) рівня освіти
освітньо-професійної програми «Психологія»
за спеціальністю 053 – ПСИХОЛОГІЯ
Петрової Дар'ї Віталіївни

Керівник: доцент кафедри прикладної
психології, кандидат психологічних наук
Барінова Наталія Вікторівна

Чотирьохрівнева шкала оцінювання _____
Кількість балів: _____

Члени комісії _____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЇ ПРИХИЛЬНОСТІ ТА РІВНІВ ПСИХІЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	7
1.1. Феномен прихильності. Теорія прихильності	7
1.2. Рівні психічного функціонування особистості	17
Висновок до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТИПІВ ПРИХИЛЬНОСТІ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ПСИХІЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	28
2.1. Мета та завдання дослідження. Характеристика вибірки	28
2.2. Структура та методи дослідження	29
Висновок до розділу 2	33
РОЗДІЛ 3. ЕМПЕРІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТИПІВ ПРИХИЛЬНОСТІ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ПСИХІЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	35
3.1. Дослідження рівня психічного функціонування респондентів	35
3.2. Визначення типу прихильності та психічної близькості у особистостей з різним рівнем психічного функціонування	38
3.3. Порівняльний аналіз показників прихильності та психічної близькості при різних рівнях психічного функціонування досліджуваних	40
3.4. Визначення особливостей чинників прихильності та психічної близькості досліджуваних на різних рівнях психічного функціонування особистості	46
Висновок до розділу 3	52

ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
Анотація	65
ABSTRACT	66
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність. Однією із концепцій гармонійного розвитку особистості є здоровий тип прихильності. Теорія прихильності, родоначальник якої є Джон Боулбі [28], акцентує важливість ранніх емоційних зв'язків з батьками у формуванні особистості. Типи прихильності не тільки визначають спосіб та якість взаємодії з близькими людьми, а також можуть впливати на рівень психічного функціонування особистості.

На сьогодні рівень психічного функціонування особистості є одним з таких мейнстримів у сучасній психологічній науки, який залежить від раннього міжособистісного досвіду, а саме від прихильності. Ненсі Маквільямс [47] наголошує, що попередні покоління психоаналітиків не розглядали рівні психічного функціонування особистості, а лише визначали важкі розлади з фіксацією на травмі або з регресією до певної стадії. Сучасні теоретики, наприклад, таки, як Фальк Ляйхсенрінг [45], розглядають особистість як симбіоз генетичної спадковості, темпераменту та первинної прихильності.

Попередні дослідження (Шедлер, 2015 [56], Вестей та колеги, 2012 [60], Борштейн, 1993 [21]) показують, що типи прихильності можуть бути пов'язані з різними психологічними проблемами, такими як тривожність, низька самооцінка, депресія тощо. Аналіз особливостей типів прихильності на різних рівнях психічного функціонування особистості може допомогти в визначенні зв'язку між ними та стратегій поліпшення психологічного клімату у відносинах.

Об'єкт. Тип прихильності особистості.

Предмет. Особливості взаємозв'язку типу прихильності та рівня психічного функціонування особистості.

Мета. Визначення психологічних особливостей типів прихильності на різних рівнях психічного функціонування особистості.

Завдання дослідження полягають у наступному:

1. Теоретичний аналіз типу прихильності та рівня психічного функціонування особистості

2. Визначити особливості психічних здібностей, що обумовлюють рівень психічного функціонування особистості.

3. Визначити особливості типу прихильності та психічної близькості на різних рівнях психічного функціонування особистості.

4. Визначити особливості емоційного стану (тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності) у осіб з різним типом прихильності.

5. Визначити чинники, що обумовлюють тип прихильності та рівень психічного функціонування особистості.

Гіпотеза. Тип прихильності пов'язаний з рівнем психічного функціонування особистості, а саме: опосередкований особливостями психічної близькості та емоційним станом.

Характеристика вибірка. У дослідженні взяли участь 155 респондентів (75 чоловіків та 80 жінок) різного віку, а саме – у віці від 25 до 59 років, які знаходяться на різному рівні психічного функціонування.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення дослідницьких завдань застосовано такі методи:

1. Теоретичні (аналіз та синтез).

2. Емпіричні:

1) Авторська анкета, що спрямована визначити рівень психічного функціонування особистості завдяки визначенню психічних здібностей. Для створення анкети було використано «Посібник з психодинамічної діагностики PDM-2» під редакцією В. Лінджарді та Н. Маквільямс [47].

2) Для визначення типу прихильності – тест на визначення якості прив'язаності К. Карвера (MAQ) [16].

3) Для визначення емоційного стану – опитувальник «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності» (адаптований варіант Г. Айзенка) [7].

4) Для визначення психічної близькості – опитувальник «Досвід близьких стосунків» (україномовна адаптація комплексу методик діагностики прив'язаності особистості, Казанжи М., Вторнікова Ю. [4]).

3. Методики статистичної обробки даних: описові статистики, непараметричний критерій Краскела-Уолліса, факторний аналіз.

Практична значущість. Результати роботи можуть бути використані у практичній діяльності психологів, психотерапевтів, коучів, соціальних працівників. Матеріали дослідження можуть бути використанні у викладанні навчальних курсів, таких як «Психологія особистості», «Психодіагностика». Крім того, отримані дані можуть слугувати основою для розроблення тренінгових і профілактичних програм, спрямованих на підвищення рівня психологічного благополуччя у представників різних вікових груп.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЇ ПРИХИЛЬНОСТІ ТА РІВНІВ ПСИХІЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Феномену прихильності. Теорія прихильності

Відомо, що багато аспектів психіки та поведінки дитини закладені генетично: це і схильність до психічних розладів, і темперамент, і інтелектуальні здібності, здатність до навчання, емоційна регуляція. Останнім часом фахівці в галузі психології раннього розвитку приділяють значну увагу феномену прихильності, який визначається як здатність дитини формувати емоційні, а згодом і соціальні зв'язки. Ця здатність допомагає людині адаптуватися до навколишнього середовища і є основою для встановлення дружніх та родинних відносин, а також для розвитку любові до свого дому, сім'ї та Батьківщини. Тобто, прихильність має «важіль» в усіх сферах дорослого життя: побудова здорового емоційного зв'язку з батьками у ранньому дитинстві закладає здорові патерни соціальної поведінки у період дорослості, впливає на відносини з власною дитиною та партнером, становлення психологічної інтимності, а також має значний вплив на процес особистісного самовизначення.

Психічно здорова людина не може жити поза межами міжособистісної взаємодії. Одним із чинників суб'єктивного відчуття щастя є здорові відносини між людьми. Перші відносини, з якими стикається людина – це стосунки між матір'ю та дитиною. В основі цих відносин лежить феномен прихильності, який визначає суб'єктивно-сміслове навантаження стосунків у парі «Мати-Дитина». Цей феномен починає формуватися в перший рік життя дитини, тому поведінка матері (вихователя) в цей період має основоположне значення. Особливості прихильності матері до дитини вплинуть на траєкторію розвитку та характер взаємодії особистості з соціумом.

У сучасній світовій психологічній практиці феномен прихильності, як базис психологічного здоров'я людини, набуває особливо сенсу: стиль взаємодії людини, який був закладений зі стосунків з матір'ю, впливає на формування ціннісно-

сміслової сфери, інтенсивність психоемоційних реакцій на кризові явища, а також на сприйняття соціальних норм та стереотипів. Тобто, наші ранні стосунки можуть визначати, як ми будемо почуватися та діяти у житті.

Першим, хто переглянув базову концепцію прихильності за З. Фрейдом [13], був Джон Боулбі [28]. Нагадаємо, що прихильність у контексті теорії Зигмунда Фрейда розглядається через призму його психоаналітичної концепції, яка акцентує увагу на ранніх етапах розвитку особистості та впливу дитячих переживань на подальше життя. Фрейд визначав, що розвиток особистості проходить через кілька етапів, кожен з яких пов'язаний із задоволенням певних потреб. На ранніх етапах, таких як оральний (0-1,5 року) та анальний (1,5-3 роки), дитина формує свої перші відношення до світу та себе в ньому через стосунки з матір'ю. Мати, як основний об'єкт прихильності, є ключовою фігурою у житті дитини. Вона забезпечує не лише фізичні потреби, але й емоційну підтримку. З. Фрейд підкреслював, що позитивний досвід з матір'ю сприяє формуванню здорової особистості. Хоча Фрейд не розробляв теорії об'єктивних відносин, його ідеї стали основою для подальших досліджень у цієї галузі. Його послідовники, такі як Мелані Кляйн [43], розвинули концепцію об'єктивних відносин, акцентуючи увагу на тому, як ранні стосунки з батьками формують уявлення про себе та інших. З. Фрейд також вважав, що прихильність пов'язана з сексуальними та агресивними імпульсами, які формуються в дитинстві, та впливають на стосунки у дорослому житті, зокрема на романтичні та дружні.

Працюючи з дітьми різного віку, від дошкільного до повнолітніх, Дж. Боулбі виявив недоліки та спотворення понять Фрейда про аспекти дитячого розвитку. Він зрозумів, що психоаналіз не враховує вплив реальних життєвих подій на розвиток дитини, тому Дж. Боулбі розпочав пошук нових підходів до дослідження дитячого розвитку.

У 1940 році він опублікував свою першу значущу статтю, в якій нестандартно підійшов до осмислення класичної концепції психоаналізу, зокрема причини виникнення неврозу та формування невротичного характеру. Він розглядав ці

процеси через впливу середовища та життєвих подій у перші роки розвитку дитини [22]. Його дослідження зосереджувалося на негативних наслідках розлуки маленьких дітей з матерями, особливо під час госпіталізації. Проблема психологічних наслідків такої розлуки, яка й раніше була актуальною через існування притулків, ясел та практики утримання дітей в лікарнях без матерів, набула ще більшої гостроти з початком Другою світовою війни, коли дітей масово евакуювали з міст у сільську місцевість.

Базисом першого значного емпіричного дослідження Дж. Боулбі став його досвід роботи з дітьми однієї з дитячих лікарень у Лондоні, під час його практики як психіатра. Вивчаючи 44 дитини з поведінковими розладами та схильністю до девіантної поведінки, він описав так званий беземоційний характер та виявив, що більшість з цих дітей з різних причин втратили матерів у ранньому віці, і не мали жодної надійної прихильності [23].

Під час війни знайомство з колегами з Тавістокської клініки в Лондоні допомогла йому підвищити методичний рівень своїх досліджень, зокрема статистичні процедури об'єктивного порівняння, які на той час рідко використовувалися психіатрами та психоаналітиками. Після закінчення війни він керував дитячим відділенням Тавістокської клініки, яке було відоме своєю орієнтацією на аналіз та підтримку сімей у складних дитячо-батьківських відносинах. У 1948 році Дж. Боулбі опублікував статтю про психотерапевтичне втручання для зниження внутрішньосімейної напруги, яка вважається першою публікацією з сімейної терапії [24]. Також він почав вивчати сепарацію, організувавши спостереження за дітьми, розлучених з батьками та їх реакцію на відвідування матерями.

Важливим етапом його діяльності стала підготовка доповіді для Всесвітньої організації охорони здоров'я про психічне здоров'я безхатніх дітей у післявоєнній Європі [25]. У доповіді Дж. Боулбі підкреслив, що для збереження психічного здоров'я дитини необхідні емоційно близькі та надійні стосунки з матерями.

У 1940-х роках Дж. Боулбі разом з іншими дослідниками (Р. Шпіц, Д. Берліг, У. Гольдфарб та ін.) зібрали значний масив емпіричних даних щодо впливу розлуки дітей з матерями. Ця інформація потребувала глибшого теоретичного аналізу. На відміну від багатьох психоаналітиків, Дж. Боулбі визнав необхідність створення нових концепцій, які б не просто описували поведінку дітей під час розлуки, а й пояснювали причини їхньої емоційної травматизації. Зібрані факти суперечили думці про те, що прихильність до матері ґрунтується виключно на задоволенні фізіологічних потреб, адже навіть при належному догляді покинуті діти зазнавали значних психологічних труднощів.

В цей період Дж. Боулбі знайомиться з працями австрійського науковця Конрада Лоренца. Його зацікавило явище імпринтингу у птахів, та етологічні дослідження загалом, які показували, що пташеня формують міцний зв'язок з матір'ю, незалежно від задоволення своїх фізіологічних потреб. Цей зв'язок вказував на існування інших механізмів встановлення близьких стосунків між батьками та потомством. Етологія стала важливим джерелом нових ідей для Дж. Боулбі, що допомогло йому подолати обмеження психоаналізу та розробити концепцію прихильності.

Дж. Боулбі дійшов до висновків виникнення та функції стосунків прихильності [28].:

1. Люди та їхні предки були постійно під загрозою нападу хижаків, що стало фактором їхніх основних характеристик;
2. Наявність певного рівня близькості або доступу до дорослих знижує ризик загибель;
3. Специфічні моделі поведінки та здатності до навчання у різних видів мають генетичні основи, які в популяції залежать від впливу цих моделей на репродуктивний успіх.

4. Внаслідок природного відбору певних моделей поведінки та здібностей виникла система контролю прихильності, що є частиною еволюційних надбань приматів.

5. Організація поведінкової системи прихильності зафіксована в нервовій системі людини і проявляється в процесі розвитку сприйняття та моторики, якщо умови життя немовля та догляд за ним відповідають нормам його виду.

6. Поведінкова система прихильності чутлива до внутрішнього стану дитини та багатьох змін у середовищі (таких, як: темрява, розлука з дорослими, незнайомі обставини, хвороба, голод і втома), тому багато аспектів поведінки немовля можна зрозуміти лише у контексті його адаптації до оточення.

7. Оскільки для активації системи контролю прихильності потрібен досвід, відмінності у ранньому досвіді призводять до різних характеристик у індивідів, які зазвичай залишаються стабільними з часом і є основними факторами особистісних та адаптаційних відмінностей.

Дж. Боулбі описував поведінкову систему прихильності як систему мотиваційного контролю, метою якої є забезпечення безпеки та почуття захищеності у немовлячому віці та ранньому дитинстві через стосунки дитини з об'єктом прихильності (матір'ю або вихователем). Спостережувані елементи системи, такі, як плач, поклик, дослідницька діяльність та чіпляння, свідчать про її активацію. Система активується в ситуаціях небезпеки, стресу та новизни, що дозволяє підтримувати контакт та близькість з об'єктом прихильності. Об'єкт прихильності сприяє проявам прихильності своєю доступністю, чуйністю та здатністю забезпечити захист та підтримку в умовах загрози або стресу. Доступність, чуйність та активна підтримка матері дозволяють дитині впевнено досліджувати навколишнє середовище, знаючи, що в разі потреби мати завжди буде поруч.

Дж. Боулбі [26] виділив чотири стадії розвитку поведінки прихильності:

1. Невибіркова реакція на соціальні сигнали;

2. Вибіркова реакція на певних людей;

3. Поява поведінки, що ґрунтується на відчутті безпеки;

4. Перетворення поведінки, що ґрунтується на відчутті безпеки, у партнерські стосунки з батьком.

Окрім етології, він також активно використовував дані з еволюційної та аналітичної біології, кібернетики та теорії систем. З 1953 по 1956 роки Дж. Боулбі брав участь у семінарах з «Психології дитини», організованих Всесвітньою організацією охорони здоров'я, разом із провідними науковцями ХХ століття, серед яких Ерік Еріксон, Джуліан Хакслі, Барбель Інельдер, Конрад Лоренц, Маргарет Мід та Людвіг фон Берталанфі, що представляли різні галузі науки [27].

Спираючись на свій досвід роботи з дітьми та підлітками із порушенням психіки, Боулбі дійшов висновка, що розлука або відсутність емоційного зв'язку з батьками призводить до нездорового емоційного та соціального стану розвитку психіки дитини, призводячи до відчуження та агресії. Посильний вклад у роботу Боулбі внесла психолог-дослідник з Канади Мері Д. Ейнсворт, оскільки у нього не вистачало емпіричних підтверджених доказів. Ейнсворт розробила експеримент «Невизначена ситуація» [18]. Суть експерименту дуже проста: мати з дитиною віком до трьох років заходить у незнайоме приміщення. Через кілька хвилин з'являється співробітник, а мати виходить, залишаючи малюка наодинці з незнайомцем. Через три хвилини мати повертається. Більшість дітей, звісно, засмучуються, коли бачать, що мати йде: вони починають плакати, кидати іграшки та неспокійно рухатися. Під час возз'єднання з матір'ю проявляється одна з трьох моделей поведінки, які визначають тип емоційного зв'язку між дитиною та матір'ю.

Спираючись на цей експеримент Дж. Боулбі та Марі Д. Ейнсворт визначили емоційні стратегії, або типи прихильності [17].

Надійна безпечна прихильність спостерігається у дітей, у яких адекватно сформований зв'язок з матір'ю(опікуном), сформовані безпечні та здорові стосунки.

Діти відчують впевненість у стабільності та надійності близьких стосунків, відкритість вираження власних емоцій, думок та потреб, а також сподіваються на підтримку та розуміння своїми батьками.

Прихильність унікаючого типу або ненадійна прихильність спостерігається у дітей, які пережили у ранньому дитинстві регулярну відсутність дорослих у момент, коли дитина потребувала підтримки, або пов'язана з травматичним розлученням батьків. Їх байдужа та стримана поведінка є спробою забути потребу у матері за для уникнення нових розчарувань.

Тривожно-амбівалентний тип прихильності характерний для дітей, чий батьки є непослідовними та істеричними. Батьки то «залюблюють» дитину, спалахують та ображають, та несправедливо карають дитину. Така поведінка батьків не дає дитини змоги визначитись зі ставленням батьків до неї. Діти з тривожно-амбівалентним типом прихильності чіпляються до дорослих або не йдуть з ними у контакт.

Згідно з дослідженням Карла Гайнца Бріша [30], яке він наводить у своїй книзі «Безпечна освіта для батьків», дітей з надійною прихильністю в різних країнах близько 60-65%, унікаючого типу – 25%, а тривожно-амбівалентним – 10%.

Згодом дослідниками М. Мейн і Дж. Соломон [49] доповнили цю класифікацію дезорганізованим типом прихильності, який спостерігається у 5% дітей. Цей тип прихильності характерний для дітей, які постійно піддавались жорстокому поводженню та насильству. Діти проявляють непередбачуваність у своїй поведінці, з частими змінами настрою. Як зауважує В. Чернобровкіна [12], дезорганізована прихильність немає структура, так, ніби стосунки відсутні.

У 1980-х роках психологи Сінді Хазан і Філіп Шейвер [36] виявили, що стосунки з батьками впливають на романтичні стосунки у дорослому житті. Це схоже на типи прихильності, які виявили Дж. Боулбі та М. Ейнсворт. Тривожний тип проявляється через недовіру до партнера, порушення особистих меж та емоційну залежність. Людина з таким типом прихильності прагне максимальної близькості, шукає схвалення та боїться, що партнер її кине, або не зверне на неї увагу.

Не отримавши достатньо в її розумінні уваги та турботи, починає нервувати, відчуває безпорадність, та починає чіплятися за партнера або конфліктувати без видимих причин. Уникаючий тип прихильності притаманний людям, які бояться близькості, їм важко довіряти і відкриватися на повну. Такі люди покладаються лише на себе та не очікують допомоги чи підтримки від оточуючих. Уникають конфліктів, а в разі напруженої ситуації замикаються в собі. Надійний тип формується у людей, які отримали у дитинстві підтримку та любов матері. Вони відкриті і ставляться з повагою до інших, не схильні до маніпулятивних засобів у спілкуванні. Такі люди вільно виражають свої емоції, звертаються по допомогу та підтримку, коли це необхідно, та їх самооцінка висока. Вони почувають себе комфортно у стосунках: не бояться ні давати, ні просити, а також не мають страху перед самотністю, оскільки не залежать від зовнішнього схвалення.

Пізніше дослідники виявили четвертий тип прихильності- дезорієнтований. За їх спостереженням, ці люди прагнуть емоційної близькості, але водночас відчувають сильний дискомфорт. Такі люди можуть бути непередбачуваними, їх часто переповнюють емоції. Внутрішній конфлікт між бажанням близькості та опором їй тримає постійно у напрузі.

С. Хазан та Ф. Шейфер [37] продовжували свої дослідження прихильності і у 1987 році вони становили, що закохані з безпечним типом прихильності є найменш ревнивими. Далі йдуть за ступенем ревності тривожні партнери, люди з уникаючим типом прихильності виявились ще більш ревнові, тоді, як дезорієнтовані партнери виявились найбільш ревнивими. Вони також досліджували уяву партнерів і результати покази, що люди з різними типами прихильності мають різну уяву про романтичну любов. Навіть уявлення про наявність романтичних партнерів, довіру до них та власну любовну гідність залежить від типу прихильності. Таким чином, їх дослідження показує, що стосунки в дитинстві пов'язані з уявленням про романтичну любов, і ці уявлення можуть впливати на розвиток стосунків.

Таку ж саму думку висловлюють у статті «Особливості сімейної взаємодії осіб із різними типами прив'язаності» Гавриловська К., Пирог Г. та

Паламар А. [2]: типи прихильності, які формуються у дитинстві, суттєво впливають на динаміку сімейних стосунків у дорослому житті. автори підкреслюють, що різні типи прив'язаності визначають способи взаємодії між членами сімей, їх комунікаційні стилі та емоційні реакції. Також аналізується, як типи прив'язаності можуть впливати на конфлікти, підтримку та загальну атмосферу у родині, а також на розвиток психічного здоров'я у дітей та дорослих.

На основі теорії прихильності Дж. Боулбі, Гордон Ньюфелд [54] розширив теорію прихильності, стверджуючи, що кожна дитина від народження має потенціал зрілої та самостійної особистості. Головна ідея його теорії полягає в тому, що для формування гармонійних стосунків з іншими людьми в майбутньому дитині необхідно довіряти хоча б одному дорослому. Цю людину дитина використовує як основу і захист для дослідження навколишнього світу. Також включив до теорії прихильності поняття поляризації, яка пояснює і сором'язливість, і захисне відчуження. Мері Мейн [48] створила інтерв'ю для оцінки прихильності у дорослих. Сью Джонсон [34] застосовує теорію прихильності в процесі подружнього консультування.

У вітчизняній психології вивчення феномену прихильності та впливу типів прихильності на психічний стан, відношення до себе та інших залишається розрізненими та одиничними. Розглянемо деякі з них.

У статті Н.В. Ткаченко «Специфіка зв'язку типу прив'язаності зі співзалежністю у осіб зрілого віку» [10] розглядається взаємозв'язок між типами прив'язаності та феноменом співзалежності у дорослих. Основна думка автора полягає у тому, що тип прив'язаності, сформований у дитинстві, може суттєво впливати на розвиток співзалежних стосунків у зрілому віці.

Основна думка статті Л.М. Балецької «Особливості дослідження Феномену прив'язаності батьків та дітей» [1] полягає в тому, що прив'язаність між батьками та дітьми є ключовими аспектом розвитком особистості, який впливає на емоційне, соціальне та когнітивне ставлення дитини. Авторка акцентує увагу на важливості

дослідження феномену прихильності, оскільки він впливає на якість стосунків у родині та має вплив на психічне здоров'я дитини у довгостроковій перспективі.

Стаття «Прив'язаність і психічне здоров'я: систематичний огляд» авторів Г. Найдьонової, Г. Афuzової та В. Кротенко [8] досліджує взаємозв'язок між прив'язаністю та психічним здоров'ям людини. Основна думка статті полягає у тому, що типи прив'язаності, сформовані в дитинстві, мають значний вплив на психічне здоров'я людини у дорослому віці. Автори підкреслюють, що ненадійні типи прив'язаності (тривожна та уникаюча) можуть бути пов'язані з підвищеним ризиком розвитку психічних розладів, таких, як депресія, тривожні розлади та інші емоційні проблеми. Травматичні події у дитинстві можуть негативно впливати на формування здорових прив'язаностей, що, в свою чергу, може призводити до проблем у міжособистісних відношеннях і емоційному благополуччі у дорослому житті.

Теорія прихильності здебільшого зосереджується на взаємозв'язку між матір'ю та дитиною. Водночас вона пояснює розвиток та специфіку стосунків з іншими людьми у продовж усього життєвого шляху – від народження до глибокої старості.

Чайка Г.В. [11], досліджуючи прихильність особистості до інших людей та чинники, що її визначають, зазначає, що: «Люди за своєю природою є соціальними істотами, тобто не можуть існувати без взаємодії з іншими, без відчуття підтримки та емоційного зв'язку з друзями чи родичами, а також без переживання дружби чи любові до когось» [11, с. 9-10]. Тісні взаємини з оточуючими, емоційна близькість, підтримки та розуміння з боку рідних та друзів є невід'ємною частиною особистого благополуччя. Інакше кажучи, від самого народження людина потребує емоційного зв'язку з іншими.

Такмакова М.Ю. [9]. у своїй дисертації на тему "Особливості стосунків психологічної інтимності у дівчат з різними типами прихильності" зазначає, що прихильність є багаторівневим феноменом, для аналізу якого застосовується

двохвекторна модель з такими вимірами, як ставлення до залежності (тривога) і ставлення до незалежності (уникнення) у стосунках прихильності. У цій моделі типи прихильності представлені як співвідношення і баланс між залежністю та автономією, а також рівновага між відчуттям самодостатності і почуттям спільності.

Таким чином, прихильність є фундаментальним аспектом взаємин між людьми, який впливає на емоційний розвиток особистості протягом усього життя. Теорія прихильності, започаткована Джоном Боулбі, а також подальші дослідження цього явища, зокрема праці таких науковців, як Мері Д. Ейнсворт, Сінді Хазан, Філіп Шейфер, Гордон Ньюфелд та інші, акцентують увагу на важливості ранніх стосунків між дитиною та її ключовими опікунами.

Дослідження показують, що типи прихильності, сформовані у ранньому дитинстві, мають тривалий вплив на романтичні стосунки в дорослому житті, а також на емоційне благополуччя особистості. Важливими аспектами теорії є визначення того, що прихильність є багаторівневим феноменом, що включає в себе різні емоційні та поведінкові реакції, які можуть опосередковані індивідуальними особливостями та життєвим досвідом.

1.2. Рівні психічного функціонування особистості

Концепція рівні психічного функціонування особистості є однією з найсуперечливіших та найскладніших для визначення в сучасній психології. На сьогодні немає загальноприйнятого визначення, яке б точно окреслювало її сутність. Почнемо огляд даної теми з засновника психоаналізу Зигмунда Фрейда. Фрейд вважав, що психічне життя є безперервним та послідовним процесом. Закон збереження енергії застосовується до нього так само, як і до інших процесів. Кожна думка, емоція та дія мають свої причини, які викликані свідомими або несвідомими намірами та залежить від попередніх подій. Коли деякі прояви психічного життя здаються випадковими або спонтанними, З. Фрейд намагався виявити приховані зв'язки, які пов'язують різні аспекти психічного життя. У своїй роботі «Тлумачення

снів» [15] він аналізував психіку людини через три рівні: свідомість, передсвідомість та підсвідомість (несвідоме), які є взаємопов'язаними.

Несвідоме містить інстинкти та думки, які залишаються поза межами свідомості, а також почуття, що підлягають «контролю». Цей контроль виконує дві функції: витіснити неприйнятні почуття та думки в несвідоме, та протистояти проявам активного несвідомого у свідомості. Ці «контрольовані» думки не зникають, але не потрапляють у свідомість, проявляючись опосередковано через обмовки, сновидіння, неврози тощо. Крім того, несвідоме зазнає сублімації, тобто перетворення заборонених потягів на соціально прийнятні форми поведінки.

Свідомість – це той рівень психіки, який ми усвідомлюємо і включає у себе всі думки, відчуття та спогади, які ми можемо безпосередньо усвідомлювати в даний момент.

Передсвідомість є сегментом несвідомого, що може перейти у сферу свідомого й виконує функцію «сховища» пам'яті, забезпечуючи зв'язок між свідомими та несвідомими процесами. Інстинкти, згідно з концепцією З. Фрейда, мотивують людину до дії і складаються з потреби, мети, імпульсу та об'єкта. Мета інстинкту – задовольнити потребу, а імпульс – енергія, необхідна для цього. Людина продовжує шукати задоволення потреби, поки не досягне релаксації. Імпульси з несвідомого можуть потрапити у свідомість лише через передсвідомість, пройшовши певну цензуру.

Основні положення З. Фрейда базуються на концепції структур особистості. Він розробив теорію психічного функціонування особистості, яка включає кілька ключових концепцій. Основні рівні психічного функціонування особистості за З. Фрейдом можна розглядати через призму його моделі особистості, яка складається з трьох основних компонентів: Ід (Id), Его (Ego) та Суперего (Superego) [14, 33].

Ід є найпервиннішою частиною особистості, яка містить вродженні інстинкти та бажання. Це несвідома частина, яка керується принципом задоволення, прагнучі негайного задоволення потреб і бажань. Ід не враховує реальність або моральні

норми: воно діє на основі імпульсів та бажань, таких, як голод, агресія та сексуальність.

Его розвивається з Ід і є свідомою частиною особистості, яка відповідає за реалістичне управління бажаннями Ід. Воно діє на основі принципу реальності, намагаючись задовольнити потреби Ід у спосіб, який є соціально прийнятним. Его виконує роль посередника між Ід, Суперего та зовнішнім світом. Воно аналізує ситуацію, приймає рішення та контролює імпульси, щоб уникнути конфліктів та забезпечити адаптацію до реальності.

Суперего формується в процесі соціалізації та представляє собою моральні норми, цінності та етичні принципи, які особистість засвоює від батьків та суспільства. Суперего контролює та обмежує імпульси Ід, намагаючись забезпечити відповідність моральним стандартам. Воно здатне викликати почуття провини або сорому, якщо людина порушує ці стандарти у своїй поведінці.

3. Фрейд вважав, що конфлікти між Ід, Его та Суперего є основою багатьох психологічних проблем. Его намагається знайти баланс між імпульсами Ід та вимогами Суперего, що може призводити до внутрішнього напруження. Для зменшення цього напруження Его використовує різні механізми захисту, такі як регресія, проекція, раціоналізація та інші, щоб справлятися з конфліктами та зберігати психічну рівновагу.

Тобто, З. Фрейд розглядав рівні психічного функціонування особистості з двох точок зору. Перша - теорії імпульсів, де вони розуміються як наслідок фіксації лібідо на певному етапі розвитку. Друга - его-психологія, де характер вивчається як сукупність специфічних механізмів захисту, які допомагають уникати почуття тривоги.

Сучасний психоаналітик Отто Ф. Кренберг розглядає рівні психічного функціонування особистості як психоаналітичну теорію розладів особистості [38, 39]. Ключову роль у його підході відіграє модель З. Фрейда, оскільки більша частина його теорії ґрунтувалася на досвіді психоаналізу пацієнтів. Його теорія була

розроблена в тісному зв'язку з терапевтичним методом, що виник з цього досвіду, так і з його розвиваючої теорії. Таким чином, робота О. Кернберга є прикладом практичного підходу до вивчення розладів особистості.

Модель розладу особистості О. Кернберга [5] акцентує увагу на рівнях особистості, які формуються внаслідок взаємодії конституційних (темпераментних) факторів та впливу навколишнього середовища у ранньому дитинстві. Ці рівні є відносно стабільними психічними функціями або процесами, які координують поведінку індивіда та його суб'єктивні переживання. Психологічні рівні, що є свідомими та спостережуваними, зазвичай називають «поверхневими», тоді, як ті, що переважно несвідомі, називають «глибокими». Основними елементами цих рівнів особистості є інтегровані об'єктивні відносини, які представляють собою специфічні емоційні ситуації, пов'язані з певними образами конкретних відносин (наприклад, тривожність, що виникає через внутрішню картину про розгубленого та невпевнене «я» і критичного, засуджуючого батька). Ці внутрішні об'єктивні відносини інтегруються та структуруються ієрархічно у структури вищого порядку, які формують особистість. В основі цієї структури лежить «ідентичність» індивіда. Як зазначають О. Кернберг і І. Калігора [41], здорова, консолідована ідентичність відповідає стабільному та реалістичному сприйняттю себе та інших. Натомість, патологічна ідентичність виникає з нестабільного, дихотомічного та нереалістичного відчуття себе та оточуючих. Ця патологія з'являється через переважно негативні емоційні стани інтегрованих об'єктивних відносин, які є грубими, інтенсивними та погано регульованими. Також спостерігається схильність до агресії та використання захисних механізмів, заснованих на примітивній дисоціації (розщепленні).

Згідно з Отто Ф. Кернбергом [40], нормальна особистість визначається інтегрованим сприйняттям власного «я» та важливих інших. Особи з нормальною особистістю здатні переживати різноманітну гаму емоцій, і навіть найінтенсивніші прояви відчуттів не ведуть до втрати самоконтролю. Вони мають зрілу та інтегровану систему внутрішніх цінностей, що допомагає регулювати власні

еротичні, залежні та агресивні імпульси. Формування нормальної особистості суттєво обумовлено взаєминами дитини з матір'ю: якщо мати (вихователь) ефективно сприяє трансформації сильних емоційних станів у інтегровані переживання, то внутрішні об'єктивні стосунки дитини здебільшого формуються позитивно. Цю концепцію вперше запропонував Ерік Еріксон [53], який вважав, що формування Его-ідентичності не завершується до настання підліткового віку.

Ненормальна особистість, навпаки, виникає внаслідок взаємодії в ранньому дитинстві з вихователями, які не здатні допомогти дитині трансформувати емоційні стани у інтегровані переживання. Нездатність вихователя підтримати дитину у інтеграції її емоційних станів може підсилити гнів та тривогу, що, в свою чергу, може призвести до зростання агресії. Тобто, дитина, яка не може інтегрувати позитивні та негативні складові власних емоційних переживань та об'єктивних відносин, буде змушена спиратися на захисні механізми, що сприяє постійному розщепленню. В результаті цього дитина залишається на етапі розвитку, де її емоційні переживання залишаються недостатньо інтегровані.

Одною з найважливіших ідей даного підходу до розладів особистості є роль первинних вихователів. Якщо батько або інший вихователь не здатен сприяти здоровій інтеграції емоційних станів дитини, це може призвести до глибоких внутрішніх конфліктів, емоційної нестабільності та труднощів у побудові стійких міжособистісних зв'язків. Дослідження з різних країн підтверджують зв'язок між травматичними переживаннями, такими як фізичне чи сексуальне насильство, та розвиток межового розладу особистості [35, 29]. У таких випадках рівень інтеграції емоційного досвіду визначає структуру патологічної організації особистості, що може проявлятися у глибоких порушеннях самовідчуття, труднощах з регуляцією емоцій та нестійкими відносинами з оточуючими.

Психотична організація особистості виникає, коли індивід не сформував чіткого уявлення про себе та важливих інших. У таких випадках не має чіткої сформульованої ідентичності і людина не розрізняє власні внутрішні переживання від зовнішніх впливів, що спричиняє труднощі у сприйнятті та перевірці реальності.

Як зазначає О. Кернберг, психотична організація особистості є атиповою формою психозу. Межова організація особистості є схожою, але менш жорсткою. Індивід досягає рівня інтеграції, на якому «я» та інші сприймаються як окремі, але ця інтеграція є патологічною. Вона супроводжується значним оборонним розщепленням, а також відсутністю чітко розвиненого набору внутрішнього засвоєння цінностей (Суперего). Емоції коливаються від інтенсивних до поверхневих, зазвичай мають негативний характер і можуть проявлятися в надмірній агресії. Також спостерігається відсутність інтеграції почуттів інших, що робить стосунки особливо нестабільними та нереалістичними. Варто зазначити, що досягнення інтегрованого уявлення про себе та інших не вирішує всіх психологічних проблем, пов'язаних із розвитком особистості. Навіть якщо індивід подолав етапи психотичного та межового розвитку і розвинув інтегроване почуття себе та інших, він, як і раніше, може демонструвати схильність до невротичної організації особистості. На цьому рівні захисні механізми, в основному, ґрунтуються на регресіях та стабільному тестуванні реальності. Це той рівень, на якому З. Фрейд досліджував особистісні та психологічні розлади, за словами О. Кернберга [38].

Основна увага Отто Ф. Кернберга зосереджена на вивченні внутрішніх об'єктивних відносин пацієнта. Ці патологічні внутрішні об'єктивні відносини впливають на поточні міжособистісні стосунки пацієнта, а через процес перенесення вони також відображаються у терапевтичних відносинах. У пацієнтів з невротичною дезорганізацією особистості ці переходи є відносно стабільними та зрозумілими в психоаналітичному контексті. У випадку більш серйозних розладів організації особистості переходи виявляються погано організованими, нестабільними та нереалістичними, а активація внутрішніх об'єктивних відносин може бути миттєвою та хаотичною. Також спостерігається швидка зміна ролей, які пацієнт виконує в залежності від того, з яким об'єктом внутрішнього об'єктного відношення він асоціює себе, а також який об'єкт він приписує аналітику. При роботі з важкими межовими пацієнтами особливу увагу слід приділяти їхній сильній тенденції до дій, що може призвести до суїцидальних спроб, зловживання наркотиками, самопошкодження та іншої агресивної поведінки.

Інший сучасний психоаналітик Ненсі Маквільямс [6] охоплює найважливіші теорії формування особистості, які розвивалися протягом історії психоаналізу і мають значне клінічне значення – від теорії інстинктів та неврозів З. Фрейда, включаючи Его-психологію, психологію власного «я», традицію об'єктивних відносин до найсучасніших міжособистісних підходів. Вона наголошує, що кожную людину можна охарактеризувати як таку, що має певний рівень розвитку особистості (психотичний, межовий, невротичний) та тип організації характеру (невротичний, депресивний, параноїдний тощо). Це означає, що їм притаманний специфічний патерн імпульсів, тривоги, захисних механізмів і об'єктивних відносин, який у травматичній ситуації перевищую адаптаційні можливості індивіда та може спричинити декомпенсацію у вигляді відповідного розладу. Н. Маквільямс зазначає, що не має чіткої різниці між рівнем або розладом особистості. Кожна людина має свій рівень особистості і термін «розлад» є зручним для лікарів: він визначає ступень ригідності який спричиняє істотні дисфункції, страждання або розлади.

До кінця 19 століття психіатрична класифікація включала два основних типи розладів: неврози (вони можуть бути як незначними, так і серйозними психопатологіями) та психози (значні порушення психіки). У наступні десятиліття, коли фахівці почали помічати, що багато пацієнтів страждають не лише від окремих симптомів, а від проблем, які пронизують їхнє життя, вони почали розрізняти «невротичні симптоми» та «невротичний характер», або «особистісний розлад», як це прийнято називати сьогодні. Протягом 20 століття з'явилися описи пацієнтів, які виглядали занадто порушеними, щоб вважатися невротиками, але все ж достатньо пов'язаними з реальністю, щоб їх можна було вважати психотиками. Поступово була виділена межова група. В результаті досягнуто консенсус, що особистісні синдроми розташовуються на континуумі за ступенем важкості: від відносного здорового до серйозних порушень. Зазвичай цей континуум представлений умовною шкалою, що включає «здоровий», «невротичний», «межовий» та «психотичний» рівні організації особистості. Термін «межовий», який використовують терапевти психодинамічного напрямку для позначення рівня особистісної організації,

відрізняється від терміну «прикордонний» у DSM-5 [3], де лише один конкретний варіант межової особистісної організації позначається як прикордонний особистісний розлад. Таким чином, Н. Маквільямс у своїй теорії використовує термін «прикордонний» у більш широкому сенсі, ніж у DSM-5, і в більшій відповідальності до клінічних спостережень.

Отже, розподіл рівнів психічного функціонування особистості Н. Маквільямс робить відповідно до переважаючих психологічних захисних механізмів, рівня інтеграції ідентичності, адекватності оцінки дійсності, а також здатності усвідомлювати власні патології, природу внутрішніх конфліктів під час терапії. Система класифікації рівня психічного функціонування служить для забезпечення більш глибокого клінічного розуміння, необхідного для формулювання та планування лікування у конкретному випадку.

Здоровий рівень функціонування особистості за Н. Маквільямс [50], що проявляється в взаємодії стресових чинників та індивідуальної психології, є вибір певної стратегії подолання стресу та гнучкості, щоб адекватно адаптуватися до складних умов реальності. Наприклад, якщо у когось спостерігається схильність до песимістичного сприйняття світу, це не завжди свідчить про наявність депресивного розладу особистості. Песимізм може бути просто частиною особистісного стилю, який не обов'язково вказує на серйозні психологічні проблеми.

Невротичний рівень психічного функціонування особистості опирається на зрілі психологічні захисні механізми, але в стресових ситуаціях може також вдаватися до примітивних механізмів захисту. Найпоширенішими стилями особистості та розладами на цьому рівні є депресивна [20], істеричний [55], фобічна [57] та obsesивно - компульсивна особистість. Дисфункціональні захисні механізми особистостей, які належать до невротичного спектра, можуть бути обмежені певними труднощами, з якими вони стикаються. Проблеми з захистом у пацієнтів невротичного рівня, як правило, впливають лише на одну конкретну сферу їхнього життя (наприклад, авторитарні батьки, а не самі відносини). За межами своїх

труднощів такі особистості можуть мати задовільну роботу, підтримувати хороші стосунки з оточуючими та справлятися з негативними емоціями.

Межовий рівень функціонування особистості Н. Маквільямс зазначає [51], що її основною рисою є використання примітивних психологічних захистів таких, як розщеплення [57] (сприйняття людей як «абсолютно хороші» та «абсолютно погані», та чергування суперечливих уявлень про одну і ту саму людину) та проективна ідентифікація [44]. До інших захисних механізмів належать заперечення, примітивна ізоляція, виборчі форми інтроекції, «всемогутній контроль», «відігравання» (постійне переживання зовнішніх проявів своєї внутрішньої драми, яка не може бути усвідомлена, відчута чи осмислена) та інші [31, 32, 42]. Як правило, особистості на межовому рівні психічного функціонування стикаються з проблемами у відносинах, проблемами з контролем поштовхів, труднощі з емоційною близькістю та проявлення адиктивної поведінки [33]. Під час стресової ситуації можуть завдати шкоди собі або оточуючим. На межовому рівня функціонування особистості виявляється надмірність та незрілість особистості [46]. У сфері інтеграції ідентичності такі особистості стикаються з труднощами з відчуттям власного «Я». У межовій організації особистості власне «Я» містить багато протиріч та розривів, а також є непослідовним, самооцінка може вагатися між поляризованими степенями [52]. Фіксація особистості на межовому рівні функціонування відбувається на етапі сепарація-індивідуації.

Н. Маквільямс наголошує, що особистості, організовані на психотичному рівні функціонування мають розмитість ідентичності, слабку диференціацію уявлень про себе та інших, недостатню відмінність між фантазією та зовнішньою реальністю, залежність від примітивних захисних механізмів та значний дефіцит у здатності оцінювати реальність [19]. Яскравим прикладом особи, що перебуває на психотичному рівні функціонування, можуть бути особистості з анорексією, які демонструють крайні форми спотвореного сприйняття власного тіла та харчування. Також до цієї категорії належать особистості, які страждають від виражених нав'язливих станів, що можуть призводити до значних труднощів у повсякденному

житті [58]. Крім того, особистості з дисоціативними розладами, які переживають відчуження від власних думок, почуттів або ідентичності, також ілюструють психотичний рівень функціонування особистості. Основна природа внутрішніх конфліктів у таких особистостей стосується питань життя та смерті, безпеки та небезпеки. У них можуть виникати сумніви щодо їхнього існування як окремих особистостей.

Розподіл рівнів психічного функціонування особистості, запропонована Н. Маквільямс, аналогічний до класифікації О. Кернберга, оскільки базується на переважаючих психологічних захисних механізмах, рівнях інтеграції ідентичності, адекватності тестування реальності, а також на здатності усвідомлювати власну патологію та природу внутрішніх конфліктів. Опис різних рівнів психічного функціонування більшою мірою підходить для роботи психоаналітиками та надає клініцисту можливість спланувати найбільш ефективні та різноманітні терапевтичні втручання, передбачати потенційні труднощі та розробити план терапевтичних цілей.

Висновок до розділу 1

Опрацювавши наявні теоретичні та практичні джерела, були сформульовані такі висновки:

1. Феномен прихильності є важливим аспектом міжособистісних стосунків, що впливає на емоційний зв'язок між людьми. Він формує основи довіри, підтримки та взаєморозуміння, що є критично важливим для здорових та стабільних міжособистісних відносин. Засновником напрямку сучасної психології – психології прихильності вважається Джон Боулбі.

2. Прихильність впливає на психологічний розвиток особистості, формуючи способи взаємодії з іншими людьми протягом життя. Вона може проявлятися у різних формах, таких як романтична, дружня або сімейна прихильність, і кожна з цих форм має свої особливості та вплив на індивіда. Розуміння феномену

прихильності допомагає краще усвідомлювати свої емоції та поведінку в стосунках, а також сприяє розвитку здорових зв'язків з оточуючими.

3. Теорія прихильності є ключовою для розуміння феномену прихильності та його ролі у становленні особистості. Ця теорія описує, як досвід ранніх стосунків з близькими людьми формує моделі прихильності та впливає на подальший психічний розвиток особистості.

4. Під рівнем психічного функціонування розуміється ступень розвитку та ефективності психічних процесів особистості, які впливають на її здатність адаптуватися до навколишнього середовища. Це може включати емоційний стан, когнітивні здібності та соціальну взаємодію. Дослідниками виявлено чотири рівні психічного функціонування, а саме: здоровий, невротичний, межовий та психотичний. Здоровий рівень психічного функціонування характеризується здатністю особистості ефективно справлятися з життєвими викликами, підтримувати позитивні стосунки з оточенням і мати адекватне сприйняття себе та світу. Невротичний рівень психічного функціонування характеризується наявністю тривоги, депресії, фобії або інші емоційні труднощі, але зазвичай вони зберігають здатність до адекватного функціонування в соціальному та професійному житті. Межовий рівень функціонування характеризується наявністю нестабільністю у власних емоціях, поведінці та міжособистісних стосунках, схильні до адиктивної поведінки. Психотичний рівень психічного функціонування характеризується розмитістю ідентичності та серйозними порушеннями в сприйнятті реальності, які можуть включати помилкові переконання та значні зміни у соціальній поведінці.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТИПІВ ПРИХИЛЬНОСТІ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ПСИХІЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

2.1 Мета та завдання дослідження. Характеристика вибірки

Об'єкт. Тип прихильності.

Предмет. Особливості взаємозв'язку типу прихильності та рівня психічного функціонування особистості.

Мета. Визначення психологічних особливостей типів прихильності на різних рівнях психічного функціонування особистості.

Завдання дослідження полягає у наступному:

1. Теоретичний аналіз типу прихильності та рівня психічного функціонування особистості.

2. Визначити особливості психічних здібностей, що обумовлюють рівень психічного функціонування особистості.

3. Визначити особливості типу прихильності та психічної близькості на різних рівнях психічного функціонування особистості.

4. Визначити особливості емоційного стану (тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності) у осіб з різним типом прихильності.

5. Визначити чинники, що обумовлюють тип прихильності та рівень психічного функціонування особистості.

Гіпотеза. Тип прихильності пов'язаний з рівнем психічного функціонування особистості, а саме: опосередкований особливостями психічної близькості та емоційним станом.

Характеристика вибірки. У дослідженні взяли участь 155 респондентів різного віку, а саме – у віці від 25 до 59 років, які знаходяться на різному рівні психічного функціонування. Серед них – 75 чоловічої статі та 80 жіночої статі.

2.2 Структура та методи дослідження

Дослідження проводилося з квітня по серпень 2025 року і складалося з кількох раціонально пов'язаних етапів, кожен з яких слугував основою для наступного та сприяв поступовому досягненню мети дослідження:

1. Методична підготовка, яка ґрунтувалась на теоретичних знаннях та вибір діагностичних методів. Перший етап передбачав дослідження типів прихильності особистості та рівнів психічного функціонування особистості, на основі якого обраний перелік психодіагностичних методик, які забезпечили всебічну та об'єктивну оцінку психологічних особливостей типу прихильності на різних рівнях психічного функціонування особистості, а саме:

1) Авторська анкета, яка спрямована на визначення рівнів психічного функціонування особистості.

Авторська анкета, що спрямована визначити рівень психічного функціонування особистості завдяки визначенню психічних здібностей. Для створення анкети було використано «Посібник з психодинамічної діагностики PDM-2» під редакцією В. Лінджарді та Н. Маквільямс [47]. У своїй праці вони використовують 12 психічних здібностей, які були сформульовані на базисі двох основних питань: (1) Які процеси слід оцінювати в рамках кожної здібності? (2) Як ці процеси можуть бути систематично та практично оцінені для підтримки цілей психотерапії? Ці 12 здібностей охоплюють різні сфери та широкий спектр психологічних процесів і їх можна віднести до чотирьох важливих областей:

- Когнітивні та афективні процеси: (1) здатність до регуляції, уваги та навчання; (2) здатність до переживання, передачі та розуміння афектів; (3) здатність до менталізації та рефлексивного функціонування;

- Ідентичність та стосунки: (4) здатність до диференціації та інтеграції (ідентичність); (5) здатність до відносин та близькості; (6) здатність до регуляції самооцінки та якості внутрішнього досвіду;

- Захисні патерни та способи подолання: (7) здатність контролювати та регулювати імпульси; (8) здатність до захисного функціонування; (9) здатність до адаптації, резилентності та стабільності;

- Самосвідомість та саморегуляція: (10) здатність до самостереження (психологічна розумність); (11) здатність створювати та використовувати внутрішні стандарти та ідеали; (12) здатність до осмислення та цілеспрямованості.

Таблиця опису рівнів психічного функціонування особистості, інструкція та пояснення результатів у Додатку Б.

За підсумком перевірки надійності шкали анкети за допомогою коефіцієнта Альфа-Кронбаха було отримано такі результати (таблиці 2.1):

Таблиця 2.1

Результати перевірки надійності шкал анкети за допомогою коефіцієнта

Альфа-Кронбаха

Шкали	Альфа-Кронбаха
Когнітивні та афективні процеси	0,857
Ідентичність та стосунки	0,853
Захисні патерни та способи подолання	0,880
Самосвідомість та саморегуляція	0,925

Отже, за підсумком аналізу коефіцієнтів Альфа-Кронбаха було встановлено надійність шкал Анкети для визначення рівня психічного функціонування особистості.

2) Тест на визначення якості прив'язаності К. Карвера (MAQ) (адаптований І. Семків).

Мета тесту полягає у визначенні типу прихильності. Автором тесту є Чарльз С. Карвер (Charles S. Carver), який розробив його у 2013 році. Оригінальна назва – Measure of Attachment Qualities (MAQ) [16].

Тест складається з 14 запитань, які поділяються на 4 шкали: шкала «безпека», шкала «уникнення», шкала «амбівалентність занепокоєння» та шкала «амбівалентність заглиблення у себе». Він базується на відповідях у форматі самозвіту. Запитання в тесті групуються у 4 шкали, що відповідають 4 типам прив'язаності, описаним раніше: «безпека», «уникнення», амбівалентність занепокоєння» (що відповідає тривожно-амбівалентній прив'язаності) та «амбівалентність заглиблення у себе» (що відповідає дезорганізованому типу прив'язаності). Інструкція та пояснення результатів у Додатку В.

3) Опитувальник «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності» (адаптований варіант Г. Айзенка).

Опитувальник «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності» є адаптованою версією методики Г. Айзенка [7]. Ця методика містить 40 запитань і має на меті визначити рівень таких станів, як тривожність, агресивність, фрустрація та ригідність. Інструкція та пояснення результатів у Додатку Г.

4) Опитувальник «Досвід близьких стосунків» (Казанжи Україномовна адаптація комплексу методик діагностики прив'язаності особистості).

Опитувальник «Досвід близьких стосунків» створений Келлі А. Бреннаном, Катаріною Л. Кларк, Філіппом Р. Шейвером у 1998 році на основі теорії прихильності та близьких стосунків ДЖ. Боулбі і моделі типів прихильності М. Д. Ейнсворт. Згідно теорії і досліджень Бреннана, Кларка і Шейвера є два виміри незахищеності, які лежать в основі показників самооцінки прихильності: уникнення та тривога, які запускають вторинні системи прикріплення. Люди, які мають низькі оцінки за обома параметрами, мають надійний тип прихильності. Методика призначена для вимірювання типу прихильності, містить дві шкали: шкалу тривожності і шкалу уникнення.

Адаптація українською мовою була проведена Казанжи М. та Вторніковою Ю. у 2022 році [4]. Тест складається з 36 тверджень, які формують дві шкали: шкалу тривожності у відносинах прихильності (яка оцінює рівень впевненості або невпевненості в надійності та чуйності значущої особи) та шкалу уникнення близькості у відносинах прихильності (яка визначає ступінь дискомфорту, що виникає при психологічному зближенні з іншою людиною та формуванні залежності від неї). Остаточна версія адаптованої методики містить 28 тверджень, з яких формують дві рівноважні за кількістю пунктів шкали. Інструкція та пояснення результатів у Додатку Д.

З огляду на те, що вибірка при адаптації опитувальника була представлена у вигляді респондентів віком від 18 до 35 років, а респонденти даного дослідження є люди від 25 до 59 років, нами була проведена перевірка надійності за допомогою коефіцієнту Альфа-Кронбаха, та були отримані такі результати (таблиця 2.2):

Таблиці 2.2

Результати перевірки надійності опитувальника «Досвід близьких стосунків»
за допомогою коефіцієнта Альфа-Кронбаха

Шкали	Альфа-Кронбаха
Трив_ть_стос_х_прихильн	0,726
Уникнення_близк_відн_прихильн	0,811

Отже, за підсумком аналізу коефіцієнту Альфа-Кронбаха було встановлено високу надійність шкал опитувальника «Досвід близьких стосунків».

2. Дослідження проводилося у змішаному форматі: частина респондентів проходила тестування за допомогою паперових бланків (Додаток А), тоді як інша група відповідала на запитання через Google-Forms. Учасникам було надано детальну інформацію про умови та мету анонімного дослідження в межах кваліфікаційної роботи, після чого вони надали згоду на використання персональних

даних і результатів дослідження. Після отримання згоди респонденти заповнили стандартизовані опитувальники відповідно до порядку, встановленого у пункті 1 розділу 2.2..

3. На заключному етапі було проведено якісний та кількісний аналіз, що дозволило викласти висновки щодо взаємозв'язку між типом прихильності, емоційним станом та рівнем психічного функціонування особистості. Були проаналізовані такі елементи: рівень психічного функціонування особистості, тип прихильності, емоційні стани (тривожність, фрустрація, агресивність та ригідність) та емоційні зв'язки у близьких стосунках. Для реалізації поставлених у дослідженні завдань було використано методи математичної статистики, зокрема описові методи, непараметричний критерій Краскел-Уолліса та факторний аналіз.

Висновок до розділу 2

1. Метою дослідження є визначення психологічних особливостей типів прихильності на різних рівнях психічного функціонування особистості. Завдання спрямоване на досягнення поставленої мети та визначеного об'єкта.

2. Дослідження проводилося поетапно з квітня по серпень 2025 року. Воно сформульоване відповідно мети та спрямоване на розв'язання проблематики, а саме: визначення особливостей типу прихильності на різних рівнях психічного функціонування особистості. Обґрунтовано вибір комплексу методик: авторська анкета на рівні психічного функціонування особистості, тест на визначення якості прив'язаності К. Карвера (MAQ) (адаптований І. Семків), опитувальник «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності (адаптований варіант Г. Айзенка), опитувальник «Досвід близьких стосунків» (Казанжи Україномовна адаптація комплексу методик діагностики прив'язаності особистості), які дозволяють оцінити різні елементи рівнів психічного функціонування особистості та типів прихильності. Для дослідження використано описову статистику, непараметричний критерій Краскела-Уолліса та факторний

аналіз, що дало змогу оцінити вплив типу прихильності на відповідні показники рівнів психічного функціонування особистості.

3. Вибірка відповідає меті дослідження та завдання. Вибірка представлена 155 респондентами різного віку, а саме – від 25 років до 59 років, які знаходяться на різних рівнях психічного функціонування.

РОЗДІЛ 3

ЕМПЕРІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТИПІВ ПРИХИЛЬНОСТІ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ПСИХІЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

3.1 Дослідження рівня психічного функціонування респондентів

Розглянемо описові статистики, отримані на основі застосування авторської анкети, що відображають показники психічного функціонування досліджуваних (таблиця 3.1.).

Таблиця 3.1.

Описові статистики показників психічного функціонування досліджуваних

	Мінімум	Максимум	Середнє	Ст. відх
Зд_ть_регуляції_уваги_навч	1,00	5,00	3,0000	1,16217
Зд_ть_пережив_перед_розум_афектів	1,00	5,00	4,2774	1,22493
Зд_ть_ментал_рефлект_функц	1,00	5,00	3,9419	1,05214
Зд_ть_дифер_інтегр_ідент	1,00	5,00	4,0194	1,10178
Зд_ть_віднос_близькості	1,00	5,00	3,8903	1,09644
Зд_ть_рег_самооц_як_внутр_досв	1,00	5,00	3,1677	1,44069
Зд_ть_контр_рег_імпульси	1,00	5,00	3,4774	,99568
Зд_ть_захисн_функц	1,00	5,00	4,2258	1,39362
Зд_ть_адапт_резил_стабільн	1,00	5,00	3,4000	1,25667
Зд_ть_самоспостер_психол_розумн	1,00	5,00	3,9935	1,07810
Зд_ть_створ_викор_внутр_станд_ід	1,00	5,00	4,1226	1,16405
Зд_ть_осмисл_цілеспр	1,00	5,00	3,0645	1,50185
Рівень_функц_ння	26,00	60,00	44,5806	8,17652

Аналіз описових статистик свідчить про те, що для більшості досліджуваних характерний невротичний рівень психічного функціонування: середнє значення інтегрального показника (44,58) лежить у межах, які відповідають саме цьому рівню згідно зі шкалою. На наш погляд, така тенденція може бути зумовлена або вродженим рівнем психічного функціонування, або недостатньо хорошою адаптацією до життєвих умов, адже усі респонденти під час дослідження перебували в Україні з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну: постійна присутність загрозливого фону, пов'язаного з війною, втратою безпеки, стабільності та майбутнього, безумовно, впливає на рівень психічного функціонування

особистості. Ймовірно, що значна частина виявлених показників невротичного рівня психічного функціонування є не лише відображенням особистісних особливостей, а й реакцією на тривалий стрес, травматичний досвід та емоційне виснаження.

Для досліджуваних, які знаходяться на невротичному рівні психічного функціонування притаманні такі компоненти психічного функціонування, які отримали найвищі середні показники за такими параметрами: здатність до переживання, передачі та розуміння афектів ($M=4,28$), здатність до захисного функціонування ($M=4,23$), здатність до створення та використання внутрішніх стандартів та ідеалів ($M=4,12$). Така домінуюча сукупність здібностей у респондентів говорить про наявність сталих або сформованих внутрішніх стандартів та ідеалів, усвідомлення та інтерпретацію свого емоційного стану, а також про здатність застосовувати ефективні захисні механізми для підтримки стабільної психіки.

На найнижчому рівні середніх показників респондентів з невротичним рівнем психічного функціонування виявлені такі здібності: здатність до осмислення та цілеспрямованості ($M = 3,06$), здатність до регуляції самооцінки та якості внутрішнього досвіду ($M = 3,17$), здатність до адаптації, резилієнтності та стабільності ($M = 3,40$). Змістовно це можемо розглядати, що такі люди можуть мати труднощі з формуванням чіткого розуміння власних цілей, сенсу життєвих подій та тенденцію до втрати психологічної рівноваги під впливом внутрішньої напруги. Їхня адаптивна поведінка є менш гнучкою, більш реактивною щодо зовнішніх подразників, що свідчить про підвищену залежність від життєвих обставин та недостатню автономність у прийнятті рішень. Вірогідно, що такі люди відповідають нижньому діапазону невротичного рівня або навіть наближенні до межового рівня функціонування особистості.

За підсумком виділення рівнів психічного функціонування досліджуваних було отримано наступні показники (таблиці 3.2)

Таблиця 3.2

Розподіл досліджуваних за рівнями психічного функціонування

Рівень	Кількість досліджуваних	Середнє значення інтегрального показника
Здоровий	27	55,85±2,21
Невротичний	93	45,68±3,85
Межовий	35	32,97±4,01

Аналіз рівнів психічного функціонування досліджуваних (табл. 3.2) підтвердив попередньо висунуті гіпотези щодо структурної представленості різних рівнів функціонування у вибірці. Найбільш чисельною виявлявся група осіб із невротичним рівнем функціонування – 93 учасника (60%), що складає суттєву частку досліджуваних. Середнє значення інтегрального показника в цій категорії становить 45,68±3,85, що є типовим для осіб із збереженою реальністю, але зі схильністю до емоційної нестабільності, внутрішніх конфліктів та вираженої психічної напруги. Такий результат може свідчити про широке розповсюдження перевантаження та соціальної турбулентності, особливо в контексті воєнного стану в країні.

Здоровий рівень функціонування виявлено у 27 респондентів (17%), середнє значення інтегрального показника в цій підгрупі становить 55,85±2,21. Цей рівень передбачає наявність інтегрованої особистісної структури, ефективних механізмів емоційної саморегуляції, здатності до емпатії та адекватної самооцінки. Незважаючи на меншу кількість представників, ця група є надзвичайно важливою з точки зору досліджування компенсаторних механізмів та чинників психологічної стійкості.

Межовий рівень функціонування, представлений 35 респондентами (23%), середнє значення 32,97±4,01, відображає характерні риси фрагментарної ідентичності, дисфункції прихильності та вираженої афективної нестабільності. Особи цієї групи зазвичай здатні підтримувати контакт із реальністю, але мають низький поріг фрустраційної толерантності, підвищену ригідність та емоційні коливання, що ускладнює ефективну соціальну інтеграцію.

Варто акцентувати увагу на тому, що у роботі не розглядався психотичний рівень функціонування особистості, адже цей рівень складний та неефективний для такого рівня дослідження.

3.2 Визначення типу прихильності та психічної близькості у особистостей з різним рівнем психічного функціонування

Розглянемо описові статистики, що вимірюють особливості типу прихильності, емоційного стану та показників психічної близькості досліджуваних з різним рівнем психічного функціонування (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Описові статистики показників прихильності досліджуваних

Показник	Вся вибірка	Здоровий	Невротичний	Межовий
Безпека	9,10±1,97	9,93±1,77	9,09±2,04	8,51±1,74
Амбів_занепокоєння	5,95±1,97	4,93±1,64	5,81±1,85	7,11±2,00
Уникнення	9,67±2,77	8,15±2,49	9,57±2,50	11,09±3,02
Амбів_заглибл_у_себе	5,59±2,26	4,74±2,12	5,58±2,18	6,26±2,42

Аналіз середніх значень за шкалами прихильності дозволяє окреслити характерну модальність переживання прихильнісних відносин у межах кожного рівня психічного функціонування. Досліджуваним зі здоровим рівнем психічного функціонування притаманна високовиразна безпечна прихильність ($M = 9,93$), що відповідає їхній здатності формувати стабільні та емоційно насичені міжособистісні зв'язки. Натомість у досліджуваних на межовому рівні психічного функціонуванні більш виразними є амбівалентні стратегії – зокрема, занепокоєння ($M = 7,11$) та уникнення ($M = 11,09$), що вказує на нестабільну структуру прихильності з елементами емоційної турбулентності або уникнення близькості. Для досліджуваних на невротичному рівні психічного функціонування притаманна амбівалентна прихильність, але спостерігається більш адаптивна динаміка. Загалом виявлені моделі відповідають характеристикам типів прихильності, описані у теорії прихильності Дж. Боулбі.

Таблиця 3.4

Описові статистики показників емоційного стану досліджуваних

Показник	Вся вибірка	Здоровий	Невротичний	Межовий
Тривожність	8,97±4,40	5,33±3,79	9,00±4,00	11,69±3,92
Фрустрація	8,65±4,68	4,15±2,30	8,30±3,96	13,03±4,04
Агресивність	8,52±4,46	7,48±3,32	8,37±4,50	9,71±4,93
Ригідність	8,25±4,23	4,85±3,71	8,26±3,77	10,83±4,01

У досліджуваних зі здоровим рівнем психічного функціонування показники емоційного напруження є низьковиразними або незначними – зокрема, фрустрація ($M = 4,15$) та тривожність ($M = 5,33$), що свідчить про високий ступень емоційної саморегуляції. Водночас у досліджуваних, які мають межовий рівень психічного функціонування притаманні високовиразні значення тривожності ($M = 11,69$), фрустрації ($M = 13,03$) та ригідності ($M = 10,83$), що може вказувати на низький рівень адаптації, слабку емоційну саморегуляцію та емоційну вразливість. Досліджувані, які знаходяться на невротичному рівні психічного функціонування демонструють помірновиразні емоційні реакції, що, ймовірно, відображає емоційне, але контрольоване напруження.

Таблиця 3.5

Описові статистики показників психічної близькості досліджуваних

Показник	Вся вибірка	Здоровий	Невротичний	Межовий
Тривалість стосунків прихильних	3,71±2,87	2,74±2,68	2,97±2,41	6,43±2,49
Уникнення близькості від прихильних	4,56±2,76	4,26±2,44	4,30±2,78	5,46±2,82

Найменшою тривалістю прихильнісних стосунків характеризуються досліджувані зі здоровим рівнем психічного функціонування ($M = 2,74$), що може бути інтерпретоване як гнучкість у формуванні зв'язків та відсутність прихильності до взаємин, які є шкідливими або нефункціональними. Найбільша тривалість прихильнісних зв'язків спостерігається у досліджуваних, які знаходяться на межовому рівні психічного функціонування ($M = 6,43$), що потенційно свідчить про

схильність до емоційної залежності чи фіксації. Уникнення близькості у відносинах прихильності є помірновиразним у всіх групах, проте найбільше – знову ж таки – на межевому рівні психічного функціонування ($M = 5,46$), що узгоджується з іншими емпіричними показниками цієї групи.

Якісні показники прихильності суттєво відрізняються на здоровому та межевому рівнях психічного функціонування особистості. При тому на невротичному рівні психічного функціонування особистості притаманні більш зосередженні показники – наприклад, амбівалентна прихильність помірновиразна.

3.3 Порівняльний аналіз показників прихильності та психічної близькості при різних рівнях психічного функціонування досліджуваних

В ході проведення порівняльного аналізу показників прихильності досліджуваних з різними рівнями психічного функціонування із застосуванням критерію Краскела-Уолліса було отримано наступні результати (табл. 3.7)

Таблиці 3.7

Результати порівняльного аналізу показників прихильності досліджуваних з різними рівнями психічного функціонування

Показник	Рівень	Ср. ранг	Хі-квадрат	ст.св.	P (2-ст)
Безпека	Здор.	98,70	10,334	2	,006
	Невр.	77,93			
	Межов.	62,21			
Амбів_занепокоєння	Здор.	51,81	23,144	2	,000
	Невр.	75,37			
	Межов.	105,20			
Уникнення	Здор.	52,50	18,680	2	,000
	Невр.	76,54			
	Межов.	101,56			
Амбів_заглибл_у_себе	Здор.	59,93	7,347	2	,025
	Невр.	78,54			
	Межов.	90,50			

В ході проведення порівняльного аналізу досліджуваних з різними рівнями психічного функціонування було встановлено достовірні відмінності за всіма

показниками прихильності: безпекою, амбівалентним занепокоєнням, уникненням та амбівалентною заглибленістю у себе. Так, за шкалою безпеки при виявленій значущій відмінності усіх трьох груп було встановлено, що найбільшою мірою даний показник є виразним в досліджуваних, що перебувають на здоровому рівні психічного функціонуванні; найменшою – у досліджуваних, що перебувають на межовому рівні психічного функціонування. Ми припускаємо, що такий результат може бути зумовлений тим, що особистості з межовим рівнем психічного функціонування зазвичай мають нестабільну ідентичність, що ускладнює формування надійного почуття безпеки у стосунках. У їхньому досвіді прихильності часто переважають неузгоджені або травматичні взаємодії з первинними фігурами, які не забезпечували передбачуваної емоційної підтримки. Внаслідок цього у дорослому віці у таких осіб формується нестійка прихильність, яка супроводжується глибоким внутрішнім конфліктом між прагненням до близькості й страхом бути покинутим, що значною мірою знижує загальну здатність до формування безпечних емоційних зв'язків.

На противагу цього, здоровий рівень психічного функціонування забезпечує достатню узгодженість внутрішнього психічного світу, що дозволяє особистості будувати стабільні, відкриті та гнучкі взаємовідносини, засновані на довірі, емоційній взаємності й автономності.

За шкалою амбівалентне занепокоєння досягає найбільшої інтенсивності саме у досліджуваних, які знаходяться на межовому рівні психічного функціонування, демонструючи високий рівень тривоги щодо прихильності, недовіру до стабільності стосунків, а також емоційні коливання. У досліджуваних зі здоровим рівнем психічного функціонування цей показник є істотно нижчим, що відображає емоційну зрілість і стабільну емоційну саморегуляцію. Ми припускаємо, що такий результат може бути зумовлений тим, що особи з межовим рівнем психічного функціонування часто мають незавершений досвід сепарації з об'єктом прихильності, що супроводжується глибоким страхом покинутості, нестабільною самооцінкою і надмірною емоційною залежністю від інших. Їхня внутрішня

структура зазвичай позбавлена чітких та постійних уявлень про себе та іншого, тому стосунки сприймаються як джерело тривоги, а не як ресурс. Невизначеність у сприйнятті себе у взаємозв'язку з партнером посилює схильність до гострої емоційної реактивності у відповідь на найменші ознаки дистанції, що і зумовлює високі значення амбівалентного занепокоєння.

Для порівняння, здорові особистості мають стабільну структуру «Я», здатну переносити тимчасові дистанції чи напруження у стосунках без втрати відчуття цінності зв'язку, що знижує тривожність і забезпечує емоційну самостійність у сфері прихильності.

За шкалою уникнення виявилось найвищим у досліджуваних з межовим рівнем психічного функціонування, що вказує на наявність захисного дистанціювання від близькості – як відповідь на глибинну амбівалентність та страх відторгнення. У здорових осіб показник уникнення є найнижчим, що свідчить про здатність до емоційної відкритості без надмірної тривоги. Це може бути обумовлено, що для осіб з межовим рівнем психічного функціонування характерна глибока внутрішня суперечність між потребою у емоційній близькості та страхом її наслідків – зокрема, відторгнення, злиття або втрати контролю над власними межами. Уникнення в такому випадку виконує функцію психологічного захисту, що дозволяє тимчасово знизити інтенсивність афективного напруження, викликаного потенційною близькістю.

Крім того, межова структура особистості часто не має достатніх ресурсів для стабільного витримування інтимності, що робить контакт із іншими загрозливим або дестабілізуючим. Звідси – тенденція до уникнення як своєрідна форма регуляції недопрацьованого об'єктивного досвіду.

Навпаки, у осіб зі здоровим рівнем психічного функціонування емоційна близькість не сприймається як загроза, а як взаємний процес, що ґрунтується на безпеці, автентичності та здатності витримувати як симбіоз, так і автономію – що й зумовлює низький рівень уникнення.

За шкалою амбівалентне заглиблення у себе також виразніше виявляється у досліджуваних з межовим рівнем психічного функціонування, що підтверджує схильність до самоізоляції, емоційної дестабілізації та нестабільності між «Я» в інтимному контакті. Це може бути обумовлено тим, що особи з межовими характеристиками часто переживають внутрішні конфлікти та емоційні труднощі, які заважають їм встановлювати стабільні та здорові стосунки. Амбівалентне заглиблення у себе може свідчати про їхню потребу в емоційній близькості, але водночас і про страх перед відмовою або відторгнення, що призводить до самоізоляції.

Ця схильність до самоізоляції може бути наслідком негативного досвіду у минулому, коли близькі стосунки асоціювалися з болем або відчуттям втрати. В результаті, особи на межовому рівні психічного функціонування можуть уникати близькості, намагаючись захистити себе від можливих емоційних травм. Це, в свою чергу, призводить до емоційної дестабілізації, оскільки вони не можуть знайти баланс між потребою в близькості та страхом перед нею.

Нестабільність меж «Я» в інтимному контакті також може бути пов'язана з труднощами в самоідентифікації. Особи з межовими характеристиками можуть мати проблеми з визначенням своїх потреб, бажань та емоцій, що ускладнює їхню здатність до формування здорових стосунків. Вони можуть коливатися між різними емоційними станами, що призводить до непередбачуваних реакцій у стосунках.

Таким чином, амбівалентне заглиблення у себе на межовому рівні психічного функціонування вказує на складність їхнього емоційного функціонування та потребу в підтримці для подолання цих труднощів.

Таблиця 3.8

Результати порівняльного аналізу показників емоційного стану досліджуваних з різними рівнями психічного функціонування

Показник	Рівень	Ср. ранг	Хі-квадрат	ст.св.	Р (2-ст)
Тривожність	Здор.	42,74	28,847	2	,000
	Невр.	78,35			
	Межов.	104,26			
Фрустрація	Здор.	34,04	53,661	2	,000
	Невр.	75,89			
	Межов.	117,53			
Агресивність	Здор.	68,13	4,064	2	,131
	Невр.	76,26			
	Межов.	90,23			
Ригідність	Здор.	42,87	28,533	2	,000
	Невр.	78,39			
	Межов.	104,06			

Згідно з таблицею 3.8, значущі розбіжності між групами були виявлені за показниками тривожності, фрустрації та ригідності, тоді як агресивність не виявила статистично значущих розбіжностей.

Тривожність, фрустрація та ригідність мають найвищі значення у досліджуваних на межовому рівні психічного функціонування, що свідчить про підвищену емоційну реактивність, труднощі у пристосуванні та схильності до емоційної фіксації. У досліджуваних на здоровому рівні психічного функціонування ці показники найнижчі, що підтверджує ефективну регуляцію емоційного стану.

Агресивність, хоч і не продемонструвала статистичної значущості, виявляється дещо підвищеною на межовому рівні психічного функціонування, що потенційно може вказувати на проекцію внутрішньої напруги або імпульсивну відповідь на фрустраційну ситуацію, хоча узагальнення тут вимагає обережності.

Таблиці 3.9

Результати порівняльного аналізу показників психічної близькості досліджуваних з різними рівнями психічного функціонування

Показник	Рівень	Ср. ранг	Хі-квадрат	ст.св.	Р (2-ст)
Трив_ть_стос_х_прихильн	Здор.	62,09	37,047	2	,000
	Невр.	67,49			
	Межов.	118,19			

Таблиця 3.9 (продовження)

Уникнення_близк_відн_прихильн	Здор.	74,91	4,885	2	,087
	Невр.	73,39			
	Межов.	92,63			

Як видно з таблиці 3.9, статистично значущі розбіжності були виявлені лише за показником тривожність у стосунках прихильності.

Найвищий ранг за цим показником мають досліджувані з межовим рівнем психічного функціонування, що свідчить про схильність до тривалої емоційної фіксації навіть на дисфункційних або травматичних зв'язках. Така тенденція може вказувати на потребу у зв'язку як джерелі самозбереження, попри страх втрати чи деструктивність взаємодії.

Найнижчий ранг у досліджуваних на здоровому рівні психічного функціонування, ймовірно, свідчить про здатність до своєчасного завершення стосунків, які не відповідають особистісним потребам, зберігаючи емоційну автономію.

За шкалою уникнення близькості у відносинах прихильності, відмінності не досягли статистично значущого рівня, хоча рангові показники респондентів з межовим рівнем психічного функціонування дещо вищі, що вказує на потенційну схильність до емоційного уникнення у відповідь на внутрішній конфлікт близькості.

Отримані результати свідчать, що тип прихильності дійсно виявляється тісно пов'язаним із рівнем психічного функціонування особистості, а специфіка зв'язку опосередковується як емоційним станом, так і особливостями психічної близькості.

Здоровому рівню психічного функціонування особистості притаманні високі показники безпечної прихильності, емоційна стійкість, гнучкість та автономія у стосунках завдяки цілісній ідентичності, емоційної зрілості та внутрішній психічній узгодженості.

На невротичному рівні психічного функціонування особистості притаманні помірна тривожність у прихильності, відносна емоційна стійкість та середній рівень емоційної гнучкості. Такі особливості вказують на наявність певних труднощів у сфері близькості, але без значного порушення здатності до формування функціональних стосунків.

Для межового рівня психічного функціонування особистості притаманні нездатність до формування стосунків, заснованих на психологічній інтимності, нестійка самоідентичність, що негативно впливає на якість міжособистісних взаємин, підвищена емоційна вразливість у стосунках прихильності, що свідчить про схильність до дезорганізованих моделей прихильності.

Загалом, результати аналізу підтверджують, що прихильність є ключовим чинником формування психічного функціонування особистості, що впливає на здатність особистості до повноцінного функціонування, а саме, на якість взаємозв'язків з іншими, на емоційну саморегуляцію та здатність до побудови стійких та здорових взаємин.

3.4 Визначення особливостей чинників прихильності та психічної близькості досліджуваних на різних рівнях психічного функціонування особистості

В ході проведення факторного аналізу (метод головних компонентів із обертанням Варімакс) показників прихильності та психічної близькості по групі досліджуваних, що перебувають на здоровому рівні психічного функціонування, було отримано наступні результати (табл. 3.10)

Таблиця 3.10

Результати факторного аналізу показників прихильності та психічної близькості по групі досліджуваних, що перебувають на здоровому рівні психічного функціонування

	Компонент			
	1	2	3	4
Безпека			-,928	
Амбів_занепокоєння	,638			,513
Уникнення			,792	
Амбів_заглибл_у_себе				,956
Тривожність	,657			
Фрустрація		,794		
Агресивність		,811		
Ригідність	,813			
Трив_ть_стос_х_прихильн		,740		
Уникнення_близк_відн_прихильн	,683			

Як видно з результатів, представлених у таблиці 3.10, було отримано чотири фактори, які у сукупності пояснюють 78,9% дисперсії.

До першого фактору увійшли: амбівалентне занепокоєння, тривожність, ригідність та уникнення близькості у відносинах прихильності. Така комбінація свідчить про наявність дещо підвищеного емоційного фону при загальному емоційно-адаптивному стилі реагування. Імовірно, це відображає більш гнучку, але все ще чутливу структуру особистості, яка схильна до внутрішньої рефлексії, водночас зберігаючи контроль над імпульсами. І його можна позначити як фактор рефлексивна чутливість.

До другого фактору увійшли: фрустрація, агресивність та тривожність у стосунках прихильності. Це вказує на ситуативну активацію гніву та напруги, що зазвичай не є хронічними, але можуть виникати у відповідь на емоційне напруження чи невиправданість очікувань. Цей фактор можна назвати як реактивна напруга.

До третього фактору увійшли: уникнення та безпека з негативним навантаженням. Це означає, що людина схильна віддалятися чи захищатися, коли відчувається емоційно вразливою або коли порушуються довіра у стосунках. Така поведінка – це спосіб зберегти рівновагу та незалежність. Оскільки відчуття безпеки тут пов'язане з уникненням, цей фактор можна назвати захисна дистанція.

До четвертого фактору увійшли: амбівалентне занепокоєння та амбівалентне заглиблення у себе. Цей фактор відображає глибинні внутрішні процеси, які не

суперечать загальної інтегрованості, а радше доповнюють її. І це фактор – внутрішня інтегрована амбівалентність.

Таблиця 3.11

Результати факторного аналізу показників прихильності та психічної близькості по групі досліджуваних, що перебувають на невротичному рівні психічного функціонування

	Компонент			
	1	2	3	4
Безпека		-,816		
Амбів_занепокоєння			,808	
Уникнення		,899		
Амбів_заглибл_у_себе		,505	,718	
Тривожність	,795			
Фрустрація	,715			
Агресивність				,578
Ригідність	,723			
Трив_ть_стос_х_прихильн	,551		,431	
Уникнення_близк_відн_прихильн				,866

За результатами показників прихильності та психічної близькості досліджуваних на невротичному рівні психічного функціонування, представлених у таблиці 3.11, було отримано чотири фактори, які у сукупності пояснюють 68,1% дисперсії.

До першого фактору увійшли: тривожність, фрустрація, ригідність та тривожність у відносинах прихильності, що відповідно вказує на класичний невротичний патерн – коли всередині людини постійно відбувається емоційний конфлікт. Такий стан викликає хронічну напругу й ускладнює пристосування до змін. Ці люди намагаються тримати емоції під контролем, але в важких стосунках все одно перебувають у внутрішньому напруженні та емоційній готовності реагувати. Можемо позначити такий фактор як внутрішній конфлікт.

До другого фактору увійшли: уникнення, амбівалентне заглиблення у себе та безпека з негативним навантаженням. Негативне навантаження та шкалу «Безпека» та високе позитивне на шкалу «Уникнення» вказує на амбівалентну основу

стосунків близькості. Особистість прагне дистанціюватися, зберігаючи при цьому базову прихильність, але уникає уразливості, що може походити із минулого досвіду втрати або розчарування. Такий фактор можемо позначити як амбівалентна дистанція.

До третього фактору увійшли: амбівалентне занепокоєння, амбівалентне заглиблення у себе та тривожність у стосунках прихильності. Така конфігурація відображає тенденцію особистості до внутрішньої боротьби між потребою в контакті та схильністю до відсторонення, що є типовим для невротичних стратегій психологічного захисту. Такий фактор можемо позначити як тривожна автономія.

До четвертого фактору увійшли: агресивність та уникнення близькості у відносинах прихильності. Це поєднання вказує на приховану ворожість, коли людина несвідомо намагається зруйнувати або уникнути емоційних зв'язків, бо сприймає їх як небезпечні або загрозливі. Така реакція може бути способом захиститися від страху бути відкинутим. Цей фактор можемо назвати захисне уникнення.

Таблиця 3.12

Результати факторного аналізу показників прихильності та психічної близькості по групі досліджуваних, що перебувають на межевому рівні психічного функціонування

	Компонент		
	1	2	3
Безпека	,427	-,677	
Амбів_занепокоєння	,736		
Уникнення		,815	
Амбів_заглибл_у_себе		,802	
Тривожність	,766		
Фрустрація	,899		
Агресивність			-,748
Ригідність	,615	,563	
Трив_ть_стос_х_прихильн	,812		
Уникнення_близк_відн_прихильн			,746

За результатами, представлених у таблиці 3.12, у межовій групі було виділено три фактори, які в сукупності пояснюють 68,4% дисперсії.

До першого фактору увійшли: безпека, амбівалентне занепокоєння, тривожність, фрустрація, ригідність та тривожність у стосунках прихильності. Це поєднання показує, що людина потребує стабільних емоційних стосунків, але при цьому переживає внутрішню нестабільність та напругу. Тривожність у стосунках вказує на сильну прихильність до важливих людей, з якою поєднується страх не отримати бажаної емоційної підтримки. У крайніх випадках це проявляється як надмірна залежність від іншого з одночасним зростанням розчарування. Цей фактор можна назвати емоційна нестабільність із фрустрацією.

До другого фактору увійшли: безпека з негативним навантаженням, уникнення, амбівалентне заглиблення у себе та ригідність. Така комбінація свідчить про відчуття небезпеки або нестійкості власної цілісності у стосунках. Людина сумнівається в тому, що її можуть прийняти, тому тримає дистанцію й намагається контролювати свої емоції. Ригідність тут виступає як захисний механізм від внутрішньої плутанини у прихильності. Цей фактор можна назвати ригідна дистанція.

До третього фактору увійшли: уникнення близькості у відносинах прихильності та агресивність з негативним навантаженням. Це свідчить про приховану, неусвідомлену агресію, яка проявляється через відсторонення або руйнування стосунків без видимої причини. Така поведінка може бути способом захисту – людина ніби відштовхує іншого, щоб не відчувати загрози чи болю. Це може бути пов'язано з уявленням про іншого як про «небезпечного», навіть якщо це не відповідає реальності. Такий фактор можна назвати прихована ворожість.

Проведений факторний аналіз за методом головних компонентів із Варімакс-обертанням дозволив відокремити специфічні поєднання показників прихильності та психічної близькості в трьох групах досліджуваних – із здоровим, невротичним та межовим рівнями психічного функціонування особистості.

Отримані факторні моделі демонструють суттєві якісні відмінності у структурі взаємозв'язку між досліджуваними змінними, що дозволяє зробити низку підсумків.

У групі досліджуваних зі здоровим рівнем психічного функціонуванням особистості виявили чотири фактори – 1) рефлексивна чутливість, 2) реактивна напруга, 3) захисна дистанція та 4) внутрішня інтегрована амбівалентність, які відображають збалансовану взаємодію між емоційною відкритістю та психологічною автономією. Особистості на здоровому рівні психічного функціонування притаманна здатність усвідомлювати власні емоції, гнучко реагувати на зміни у стосунках і підтримувати внутрішню стабільність у разі ситуативних переживань.

У групі досліджуваних з невротичним рівнем психічного функціонування також виділено чотири фактори – 1) внутрішній конфлікт, 2) амбівалентна дистанція, 3) тривожна автономія та 4) захисне уникнення, які відображають хронічне напруження й внутрішній конфлікт через незадоволення потреби в емоційному контакті. Особистостям на невротичному рівні психічного функціонування притаманна підвищена тривожність, ригідність і схильність до фрустрації, уникнення та дистанціювання у відносинах, які відчуються як потенційна загроза.

У групі досліджуваних з межовим рівнем психічного функціонування виділено три фактори – 1) емоційна нестабільність із фрустрацією, 2) ригідна дистанція та 3) прихована ворожість, які відображають найбільшу поляризацію: домінування потреби у близькості при одночасному побоюванні її наслідків, що викликає періодичні зміни між пошуком підтримки та імпульсивним відштовхуванням.

Отже, отримані результати емпірично підтверджують гіпотезу про те, що тип прихильності істотно впливає на рівень психічного функціонування особистості, причому посередницька роль психічної близькості та емоційного стану є критичною у формуванні стабільної або дезорганізованої структури. Поступове зниження

узгодженості факторів у трьох досліджуваних група показує, що психічне функціонування залежить від типу прихильності та здатності регулювати емоції.

Висновок до розділу 3

На підставі результатів аналізу емпіричного дослідження дійшли наступних висновків:

1. На невротичному рівні психічного функціонування особистості знаходяться 60% вибірки та проявляють відносну збереженість реальності з підвищеною емоційною напругою, внутрішніми конфліктами та тенденцією до амбівалентних форм прихильності. На межовому рівні психічного функціонування особистості знаходяться 23% респондентів, яким притаманна виражена нестабільність самоідентичності, емоційна вразливість та схильність до дезорганізованих форм прихильності, що зумовлює труднощі у формуванні стабільних міжособистісних зв'язків. До здорового рівня психічного функціонування особистості належать 17% вибірки, для яких притаманні найвищі показники безпечної прихильності, емоційної зрілості, гнучкості мислення та здатності підтримувати близькі стосунки без страху втрати чи надмірної залежності.

2. Особистості на здоровому рівні психічного функціонування проявляють вислововиразну безпечну прихильність, що відповідає їхній здатності формувати стабільні та емоційно насичені міжособистісні зв'язки. На межовому рівні більш виразними є амбівалентні стратегії – зокрема, занепокоєння та уникнення, що вказує на нестабільну структуру прихильності з елементами емоційної турбулентності або уникнення близькості. Амбівалентна прихильність пов'язана з невротичним рівнем психічного функціонування особистості та проявляється через здатність зберігати стосунки, наявність певних труднощів у сфері близькості, але без значного порушення здатності до формування функціональних стосунків.

3. Психічна близькість притаманна особам, які знаходяться на здоровому рівні психічного функціонування, що виражається через емоційну стійкість та здатності до побудови міцних стосунків. На невротичному рівні особистості у

стосунках проявляє суперечливості, а саме ригідність та тривожність. Залежні або токсичні стосунки притаманні особам, які знаходяться на межовому рівні психічного функціонування особистості.

4. На здоровому рівні психічного функціонування виокремлено чотири фактори, які відображають емоційну саморегуляцію, когнітивну гнучкість та інтегроване самосприйняття при збереженні зв'язку з реальністю та соціальним оточенням. Таким особам притаманна стратегія уникнення у ситуаціях, пов'язаних із небезпечними відносинами. На невротичному рівні психічного функціонування також виокремлено чотири фактори, що відображають посилені прояви емоційної та психологічної напруги, зумовлених незадоволеною потребою у психічній близькості. Таким особам притаманне уникнення та дистанціювання при небезпечних відносинах. Втрата близькості пов'язана з підвищення фрустрації та тривожності. На межовому рівні психічного функціонування виокремлено три фактори, які вказують на найбільшу структурну нестабільність: фіксована емоційна залежність від об'єкту прихильності, глибока тривога як наслідок відсутності стабільності ідентичності, та схильності до руйнівних захисних реакцій, що ускладнюють стабільність стосунків з іншими. Умовною нормою стосунків є наявність небезпеки, агресії та тривожності.

5. Тип прихильності є пов'язаний з рівнем психічного функціонування особистості, який опосередкований особливостями психічної близькості та емоційним станом. Тип прихильності є ключовим структуроутворювальним фактором у формуванні психічного функціонування особистості, що визначає якість внутрішнього світу особистості та особливості міжособистісних відносин.

ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань дослідження сформульовані наступні висновки:

1. Прихильність є базовим психологічним механізмом, що є в основі міжособистісних взаємин і впливає на особливості емоційного розвитку індивіда протягом усього життя. Для надійної (безпечної) прихильності притаманні впевненість, відкритість та здатність до зрілих стосунків у дорослому житті. Для унікаючої прихильності – схильність до самозахисного відсторонення. Для тривожної (амбівалентної) прихильності – внутрішній конфлікт між потребою в близькості та страхом відкидання. Для дезорганізованої прихильності – нестійкість емоційних реакцій, непередбачувана поведінка. Прихильність виступає не лише показником емоційної зрілості, а й визначальним чинником психічного благополуччя особистості.

Рівень психічного функціонування – це ступень розвитку та інтегрованості психічних процесів особистості, що визначають її здатність до ефективної адаптації у соціальному та емоційному середовищі. Для здорового рівня психічного функціонування особистості притаманні цілісність особистості, адекватне самосприйняття, висока здатність до саморегуляції та побудові гармонійних міжособистісних стосунків. Для невротичного рівня – підвищена тривожність, депресивні чи фобічні тенденції, проте зі збереженими критичністю і соціальною адаптивністю. Для межового рівня – емоційна нестабільність, імпульсивність, труднощі у побудові стабільних стосунків і схильність до адиктивних форм поведінки. Для психотичного рівня – порушення цілісності ідентичності, розлад мислення й сприйняття реальності, що призводить до суттєвих труднощів соціального функціонування.

2. Особливостями психічних здібностей досліджуваних є: на невротичному рівні (60%) – емоційне напруження та підвищена психологічна чутливість, збережене адаптивне сприйняття себе та інших, однак із вираженою внутрішньою тривогою, схильністю до афективних коливань та внутрішніх конфліктів; на

межовому рівні (23%) – нестабільна самоідентичність, низька стресостійкість, ригідність поведінки та складнощі у підтриманні стабільних міжособистісних зв'язків; на здоровому рівні (17%) – високовиразна самосвідомість, високий рівень емоційної саморегуляції, адекватна самооцінка та здатність до близьких стосунків.

3. Здоровий рівень психічного функціонування особистості пов'язаний з безпечним типом прихильності, а саме: сформована здатність до довірливих, стабільних і емоційно насичених міжособистісних стосунків, гнучкість у формуванні зв'язків та відсутність прив'язаності та уникнення токсичних (шкідливих) або нефункціональних відношень. Невротичний рівень пов'язаний з амбівалентним типом прихильності та характеризується: суперечливістю між потребою у близькості та страхом емоційної залежності, має середню потребу в близькості та помірну схильність уникати близьких стосунків, спостерігається уникнення небезпечних стосунків. Межовий рівень пов'язаний з дезорганізованою прихильністю та характеризується: виразним емоційним навантаженням і залежністю від об'єкту прихильності, глибокою тривогою щодо відсутності самоідентичності та схильністю до руйнівних захисних реакцій, нездатністю до стосунків, наповнених психічною близькістю.

4. Емоційний стан відрізняється в залежності від типу прихильності. Для здорового рівня психічного функціонування притаманні низькі показники тривожності, фрустрації та ригідності. Для невротичного рівня – середні показники емоційних реакцій, що імовірно, відображає емоційне, але контрольоване напруження. Для межового рівня – високі показники тривожності, фрустрації і ригідності, що обумовлює емоційну вразливість та тенденцію до афективних зривів.

5. За допомогою факторного аналізу визначено структурні комбінації показників прихильності та психічної близькості у трьох досліджуваних групах. У групі осіб зі здоровим рівнем психічного функціонування вилучили чотири фактори – 1) рефлексивна чутливість, 2) реактивна напруга, 3) захисна дистанція, 4) внутрішня інтегрована амбівалентність, які відображають контроль емоцій та збереження гнучкості, та усвідомлення себе, не втрачаючи зв'язок із реальністю та

іншими людьми. Для цієї групи характерна адаптивна стратегія утримання емоційної рівноваги через гнучке балансування між близькістю та автономією. У групі з невротичним рівнем психічного функціонування також виокремлено чотири фактори – 1) внутрішній конфлікт, 2) амбівалентна дистанція, 3) тривожна автономія, 4) захисне уникнення, які відображають більш виразні елементи напруження й внутрішнього конфлікту через незадоволення потреби в емоційному контакті. Втрата відчуття безпеки провокує фрустрацію, емоційний дистрес і посилення внутрішньої напруги. У групі осіб з межовим рівнем психічного функціонування виокремили три фактори – 1) емоційна нестабільність із фрустрацією, 2) ригідна дистанція та 3) прихована ворожість, які відображають найбільшу дезорганізацію: сильне емоційне навантаження і застрягання на об'єктах прихильності, глибока тривога щодо стабільності відносин та схильність до руйнівних захисних реакцій, що ускладнюють стабільні стосунки з іншими. У таких осіб виявляють глибинну амбівалентність у системі прихильності та схильності до деструктивних форм самозахисту.

Гіпотеза дослідження була підтверджена. Проблема прихильності тісно пов'язана з різними рівнями психічного функціонування особистості, при цьому цей зв'язок опосередковується особливостями психічної близькості та емоційним станом індивіда. Тип прихильності не лише визначає способи, у які людини встановлює й підтримує стосунки з іншими, але й впливає на її внутрішній світ: на те, як вона усвідомлює себе, регулює емоції та приймає рішення. Тип прихильності виступає фундаментальним структуроутворювальним чинником у формуванні рівнів психічного функціонування особистості, який визначає характер взаємодії особистості з оточенням, сприяючи або ускладнюючи її психологічну гармонію та ефективність соціальної діяльності.

Результати роботи можуть бути використані у практичній діяльності психологів, психотерапевтів, HR-фахівців, коучів, соціальних робітників. А також, можуть бути використанні у викладанні навчальних курсів, зокрема таких як

«Психологія особистості», «Соціальна психологія», «Психодіагностика» та «Сексологія».

Перспектива подальшого дослідження полягає у розробці тренінгових і профілактичних програм, спрямованих на розвиток емоційної зрілості, підвищення рівня психологічного благополуччя та формування безпечного типу прихильності у представників різних вікових груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балецька Л.М. Особливості дослідження феномену прив'язаності батьків та дітей / Л.М. Балецька // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія. Острог, 2016. Вип. 3. С. 18-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2016_3_4 (дата звернення: 25.04.2025)
2. Гавриловська К., Пирог Г., Паламар А. Особливості сімейної взаємодії осіб із різними типами прив'язаності / К. Гавриловська, Г. Пирог, А. Паламар // Журнал соціальної та практичної психології. Наукове видання Житомирського державного університету імені І. Франка. 2024. №3. С 50-55. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2024-3-8>
3. Довідник діагностичних критеріїв DSM -5-TR / Американська психіатрична асоціація / Львів: Видавництво «Компанія «Манускрипт», 2024. – С. 592
4. Казанжи М., Вторнікова Ю. Україномовна адаптація комплексу методик діагностики прив'язаності особистості /// Наука і освіта: науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського, 2022. №4. С. 41-48. – DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2022-4-8>
5. Кернберг О.Ф. Сучасні суперечки в психоаналітичній теорії, методиках та їх застосування / Нью-Хейвен: Преса Єльського університету, 2004. С. 342
6. Маквільямс Н. Психоаналітична діагностика. Розуміння особистості в клінічному процесі / Ненсі Маквільямс; переклад з англ. Дар'я Колодяч. Київ: Видавництво Ростислава Бурлака, 2024. С. 672
7. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організації: психологічний практикум / Л.М. Карамушка, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко, В.І. Лагодзінська, В.М. Івкін, О.С. Ковальчук; за ред. Л.М. Карамушки. - Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. С. 76
8. Найдьонова Г., Афuzова Г., Кротенко В. Прив'язаність і психічне здоров'я: систематичний огляд. // Журнал соціальної та практичної психології. Наукове

Видавництво Житомирського державного університету імені І. Франка. 2024.
№3. С. 100-106. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2024-3-16>

9. Такмакова М.Ю. Особливості стосунків психологічної інтимності у дівчат з різними типами прихильності. / автореф. дисер. на здобуття наук. ступ. канд. псих. наук. – URL: https://psychology.karazin.ua/15_16_news/aref_Takmakova_.pdf
10. Ткаченко Н.В. Специфіка зв'язку типу прив'язаності зі співзалежністю у осіб зрілого віку // Proceeding of the 4th International Scientific and Practical Conference «Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development» Geneva, Switzerland, №136, December 16-18, 2022. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1927> (дата звернення: 12.04.2025)
11. Чайка Г.В. Прив'язаність особистості до інших людей і фактори, які впливають на неї // Psychological journal, Volume 7 Issue 4 (48), 2021. С. 9-17 – DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.4.1> (дата звернення: 12.04.2025)
12. Чернобровкіна В.А. Психологія травми: конспект лекцій для студентів. Проф. напряму підготовки 053 «Психологія» / Національний університет Києво-Могилянська академія. Київ, 2024. С. 54
13. Фройд З. Вступ до психоаналізу / Зігмунд Фройд. Переклад з німецької: Петро Тарашук. Київ: Основи, 1998. С. 709
14. Фройд З. По той бік принципу задоволення. Я і Воно / Зігмунд Фройд; переклад з німецької: Ярослав Мишаніч, Наталія Іванова – Київ: Мультимедійне Видавництво Стрельбицького, 2021
15. Фройд З. Тлумачення снів / Зігмунд Фройд: переклад з німецької: В.Б. Чайковська. Серія: Зарубіжні авт. зібрання - Харків : Видавництво Фоліо, 2019. С. 601
16. Яцюк М.В. психологія саморегуляції особистості. Психологічний практикум / укладач Марія Яцюк. - Вінниця: КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 2023. - С. 81

17. Ainsworth, M.D.S. Attachment: Retrospect and prospect. In C.M. Parkers? & J. Stevenson-Hinde (Eds.). The place of attachment in human behavior. New York: Basic Books, 1982. - pp. 3-30
18. Ainsworth, M.D.Salter. Individual differences in strange-situational behavior of one-year-olds: document resume. Washington, D.C. : John Hopkins Univ., Baltimore, Md. Foundation's Fund of Research in Psychiatry, Public Health Service (DHEW), 1969. – p. 38
19. Akhtar, S. Broken structures: Severe personality disorders and their treatment. Northvale, NJ: Aronson, 1992. P. 368
20. Blatt, S.J. & Bers, S.A. The sense of self in depression: A psychodynamic perspective. In Z.V. Segal & S.J. Blatt (Eds.). The self in emotional distress: Cognitive and psychodynamic perspective. New York: Guilford Press, 1993. – pp. 171-210. DOI: [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)90172-4](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)90172-4) (date of application: 10.04.2025)
21. Bornstein, Robert F. The dependent personality: Diagnosis, Assessment, and Treatment // Professional Psychology: Research and Practice, 36(1), 2005. Pp. 82-89. DOI: <https://doi.org/10.1037/0735-7028.36.1.82> (date of application: 10.04.2025)
22. Bowlby, J. The influence of early environment in the development of neurosis and neurotic character / The International Journal of Psychoanalysis, Volume 21, 1940. Pp. 157-178. URL: <https://archive.org/details/ijp-xxi-1940-2/page/124/mode/2up> (date of application: 09.04.2025)
23. Bowlby, J. Forty-four juvenile thieves: The characters and home-life // The International Journal of Psychoanalysis, Volume 25 (19-53), 1944. Pp. 107-128. URL: <https://archive.org/details/ijp-xxv-1944-3-4> (date of application: 09.04.2025)
24. Bowlby, J. The study and reduction of group tensions in the family // Human Relations, Volume 2, Issue 2, 1949.Pp. 123-128. DOI: <https://doi.org/10.1177/001872674900200203> (date of application: 10.04.2025)
25. Bowlby, J. Maternal care and mental health: a report prepared of behalf of the World Health Organization as a contribution to the United National programme for the

- welfare of homeless children, 2nd ed., World Health Organization, 1952. URL: <https://iris.who.int/handle/10665/40724> (date of application: 10.04.2025)
26. Bowlby, J. Mother-child separation // *Mental Health and Infant Development*, 1, 1956. Pp. 117-122
 27. Bowlby, J. Symposium on the contribution of current theories to an understanding of child development // *British Journal of Medical Psychology*, Volume 30, Issue 4, 1957. Pp. 230-240. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.2044-8341.1957.tb01202.x> (date of application: 11.04.2025)
 28. Bowlby, J. Attachment. Attachment and loss: Volume 1. Attachment. New York: Basic Books, 1969. P. 326
 29. Bozzatello, P., Baldassarri, L., Bosia, M., Bellino, S. The Role of Trauma in Early Onset Borderline Personality Disorder: A Biopsychosocial Perspective / Paola Bozzatello, Lorenzo Baldassari, Marco Bosia, Silvio Bellino / *Frontiers in Psychiatry*, Volume 12, Article 721361, 2021. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.721361> (date of application: 20.04.2025)
 30. Brisch, K.H. SAFE® Safe Education for Parents. Stuttgart : Klett-Cotta, 2010. P. 176
 31. Diamond, D., Levy, K. N., Clarkin, J. F., Fischer-Kern, M., Cain, N. M., Doering, S., ...Buehler, A. Attachment and mentalization in female patients with comorbid narcissistic and borderline personality disorder. *Personality Disorder: Theory, Research, and Treatment* // *Journal of Personality and Social Psychology*, Volume 5, 2014. Pp. 428-433. DOI: <https://doi.org/10.1037/per0000065> (date of application: 11.04.2025)
 32. Diamond, D., Yeomans, F. E., Stern, B., Levy, K. N., Hörz, S., Doering, S., ...Clarkin, J. F. Transference focused psychotherapy for patients with comorbid narcissistic and borderline personality disorder // *Psychoanalytic Inquiry*, Volume 33, Issue 6, 2013. Pp. 527-551. DOI: <https://doi.org/10.1080/07351690.2013.815087> (date of application: 11.04.2025)
 33. Fonagy, P., Target, M., Gergely, G., Allen, J. G., & Bateman, A. W. The developmental roots of borderline personality disorder in early attachment relationships: A theory and evidence // *Psychoanalytic Inquiry*, Volume 23, Issue 3,

2003. Pp. 412-459. DOI: <https://doi.org/10.1080/07351692309349042> (date of application: 11.04.2025)
34. Johnson, S. M. Attunement, Attachment and the Development of Emotionally Focused Therapy (EFT) with Individuals, Couples and Families / Susan M. Johnson, Guilford Publications, 2019. P. 278
 35. Julian D. Ford & Christine A. Courtois. Complex PTSD and borderline personality disorder // Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulations, 8, Article number: 16, 2021. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40479-021-00155-9> (date of application: 20.04.2025)
 36. Hazan, C. Shaver P. R. Romantic love conceptualized as an attachment process // Journal of Personality and Social Psychology, Volume 52(3), 1987. Pp. 511-524. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511> (date of application: 10.04.2025)
 37. Hazan, C. Shaver P. R. Deeper into attachment theory // An International Journal for the Advancement of Psychological Theory, Volume 5, Issue 1, 1994. Pp. 68-79. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327965pli0501_15 (date of application: 10.04.2025)
 38. Kernberg, O. F. Borderline personality organization // Journal of the American Psychoanalytic Association, Volume 15, Issue 3, 1967. Pp. 641-685. DOI: <https://doi.org/10.1177/000306516701500309> (date of application: 20.04.2025)
 39. Kernberg, O. F. Severe personality disorder: Psychotherapeutic strategies. New Haven, Ct: Yale Univ. Press, 1984. P. 381
 40. Kernberg, O. F. Object-relations Theory and Clinical Psychoanalysis. Jason Aronson, Inc., 1995. P. 300
 41. Kernberg, O. F. & Caligor, E. A psychoanalytic theory of personality disorder. The Guilford Press. In M. F. Lenzenweger & J. F. Clarkin (Eds.), Major theories of personality disorder, 2nd ed, 2005. Pp. 114-156. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2005-02797-003> (date of application: 20.04.2025)
 42. Klein, M. Notes on some schizoid mechanism / International Journal of Psychoanalysis, Volume 27, part 3-4, 1946. Pp. 99-110. URL: <https://archive.org/details/ijp-27-1946-3-4> (date of application: 12.04.2025)

43. Klein, M. The Psycho-Analysis of Children. The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis as №22, 1932
44. Kohut, H. The restoration of the self. New York: International Universities Press, 1977. P 345. URL: <https://archive.org/details/restorationofsel00hein> (date of application: 21.04.2025)
45. Leichenring, F. & Rabung, S. Effectiveness of Long-Term Psychodynamic Psychotherapy: A Meta-Analysis // Journal of the American Medical Association, 2008; 300(13): 1551-1565 DOI: <https://doi.org/10.1001/jama.300.13.1551> (date of application: 20.04.2025)
46. Lingiardi, V., Shedler, J., Gazzillo, F. Assessing personality change in psychotherapy with the SWAP-200: a case study // Journal of Personality Assessment, Volume 86(1). Pp. 23-32. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8601_04 (date of application: 20.04.2025)
47. Lingiardi, V., McWilliams, N. Psychodynamic diagnostic manual: PDM-2 / Vittorio Lingiardi, Nancy McWilliams. Second edition, Volume 1. New York: The Guilford Press, 2017. P. 35-165
48. Main, M., George, C., Kaplan, N. Adult attachment interview protocol (AAI). APA PsycTest, 1985. DOI: <https://doi.org/10.1037/t02879-000> (date of application: 18.04.2025)
49. Main, M., Solomon, J. Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern: Procedures, findings and implications for the classification of behavior // Affective development in infancy / ed. by T. B. Brazelton, & M. Yogman Norwood, NY: Ablex, 1986. Pp. 95-124
50. McWilliams, N. Beyond Traits: Personality as Intersubjective Themes // Journal of Personality Assessment, Volume 94, Issue 6, 2012. Pp. 563-570. DOI: <https://doi.org/10.1080/00223891.2012.711790> (date of application: 18.04.2025)
51. McWilliams, N. More simply human: on the Universality of Madness // Psychological, Social, and Integrative Approaches, Volume 7, Issue 1, 2014. Pp. 63-71. DOI: <https://doi.org/10.1080/17522439.885557> (date of application: 18.04.2025)

52. Meares, R. A dissociation of borderline personality disorder. NY: W. W. Norton: Profession Books, 2012. P.398
53. Orenstein, G. A., Lewis, L. Erikson's Stages of Psychosocial Development /Treasure Island (FL): StatPearls Publishing, 2022 Nov 7 / National Library of Medicine. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32310556/> (date of application: 20.04.2025)
54. Neufeld, G. Hold On to Your Kids / Gordon Neufeld, Gabon Mate. New York: Random House LLC, 2006. P. 320.
55. Schore, A. N. Affect dysregulation and disorders of the self / Allan N. Schore. New York: W.W. Norton & Company, 2003. P. 432
56. Shedler, J. Integrating clinical and empirical perspectives on personality: The Shedler-Westen Assessment Procedure (SWAP). In S.K. Huprich (Ed.), Personality disorder: Toward theoretical and integration in diagnosis and assessment. Washington, DC: American Psychological Association, 2015. DOI: <https://doi.org/10.1037/14549-010> (date of application: 20.04.2025)
57. Siever, L. J., Davis, K. L. A psychobiological perspective on the personality disorder / American Journal of Psychiatry, Volume 148, Issue 12, 1991, Pp. 1647-1658. DOI: <https://psychiatryonline.org/doi/10.1176/ajp.148.12.1647>
58. Stern, E. M. Psychotherapy and the grandiose patient / New York: Hawthorn Press. Psychotherapy patient series, Valume 5, Issue 3-4, 1989.P. 205
59. Westen, D., Shedler, J., B. & DeFife, J. A. An empirically Derived taxonomy for personality diagnosis: Bridging science and practice in conceptualizing personality / Drew Westen, Jonathan Shedler, Bekh Bradley, Jared A DeFife / American Journal of Psychiatry, 2012, Volume 169 (3). Pp. 273-284. DOI: <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2011.11020274> (date of application: 20.04.2025)

АНОТАЦІЯ

Петрова Д.В. «Психологічні особливості типів прихильності на різних рівнях психічного функціонування особистості»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «Магістр» за спеціальністю 053 «Психологія». – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. – Харків, 2025. – 64 с.

Ключові слова: прихильність, феномен прихильності, безпечний, амбівалентний, дезорганізований тип прихильності, психічна близькість, здоровий, невротичний, межовий рівень психічного функціонування особистості, емоційний стан, тривожність, ригідність, агресивність, фрустрація.

Кваліфікаційна робота присвячена психологічним особливостям типів прихильності на різних рівнях психічного функціонування особистості. У роботі проведено теоретичний аналіз типів прихильності, феномену прихильності та рівнів психічного функціонування особистості. У дослідженні взяли участь 155 респондентів різного віку, які знаходяться на різних рівнях психічного функціонування. Емпіричне дослідження виявило, що особам на здоровому рівні психічного функціонування притаманний безпечний тип прихильності і вони демонструють високий рівень самосвідомості, емоційної саморегуляції та здатність до близьких стосунків. На невротичному рівні психічного функціонування виражена амбівалентна прихильність та їм притаманні внутрішня тривога, афективні коливання та схильність до внутрішніх конфліктів. Межовому рівню відповідає дезорганізований тип прихильності та характеризується емоційною нестабільністю, низькою стресостійкістю та труднощами у підтриманні міжособистісних зв'язків.

Результати підтверджують гіпотезу дослідження про те, що тип прихильності впливає на рівень психічного функціонування особистості, який опосередкований особливостями психічної близькості та емоційним станом.

ABSTRACT

Petrova Daria. Psychological Characteristics Features of Attachment Types at Different Levels of Mental Functioning of the Personality

Qualification work for obtaining the educational level of Master's degree in the specialty 053 "Psychology". – V.N. Karazin Kharkiv National University. – Kharkiv, 2025. – 64 p.

Keywords: attachment, the phenomenon attachment, type of attachment, secure, ambivalent, disorganized attachment types; mental closeness, healthy, neurotic, borderline level of mental functioning of the personality, emotional state, anxiety, rigidity, aggressiveness, frustration.

The qualification work is devoted to the psychological characteristics of attachment types at different levels of mental functioning of the personality. The work presents a theoretical analysis of attachment types, the phenomenon of attachment and levels of mental functioning of the personality. The research involved 155 respondents of different ages who were at different levels of mental functioning. The empirical research reveals that individuals at the healthy level of mental functioning tend to have a secure type of attachment and demonstrate a high level of self-awareness, emotional self-regulation and the ability to have close relationships. At the neurotic level of mental functioning, ambivalent attachment is evident and such individual tend to be prone to internal anxiety, affective fluctuations and internal conflicts. The borderline level corresponds to the disorganized type of attachment and is characterized by emotional instability, low stress resistance and difficulties in maintaining interpersonal relationships.

The results confirm the research hypothesis that the attachment type affects the level of mental functioning of the personality, which is mediated by the characteristics of mental closeness and emotional state.

ДОДАТКИ